

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Natalja Kartašova

PRIORITEETIDE SEADMINE MAKSU- JA TOLLIALASE
KURITEGEVUSE TÕKESTAMISEKS

Lõputöö

Juhendaja:

Annika Talmar, Mag Iur

Tallinn 2010

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

Kolledž: Finantskolledž	Kuu ja aasta: juuni 2010
Töö pealkiri: Prioriteetide seadmine maksu- ja tollialase kuritegevuse tõkestamiseks	
Töö autor: Natalja Kartašova	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas. Allikiri:
<p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja koosneb 61 leheküljest. Töö koostamisel on kasutatud 53 allikat, millele on tekstis viidatud. Lõputööl on 7 lisa, mis sisaldavad tollis registreeritud rikkumisi aastatel 2004-2007 ja intervjuud Uurimisosakonna spetsialistidega ja Tollikontrollitalituse peaspetsialistiga.</p> <p>Töö eesmärk on analüüsida kuritegude tõkestamiseks seatud prioriteetide toimimist. Selleks, et eesmärki saavutada, on püstitatud järgmised uurimisülesanded: anda ülevaade kuritegevusest ja selle vastu võitlemisest, anda ülevaade prioriteetide rakendumisest praktikas. Uurimismeetodina kasutatakse kvalitatiivset uurimisviisi.</p> <p>Antud teema on uudne, kuna Uurimisosakonna Lääne talituse juhataja Peeter Paisuotsa sõnul on maksu- ja tollikuritegusid koos menetletud alles alates aastast 2004. Teema on välja pakutud Maksu- ja Tolliameti poolt.</p> <p>Autor jõuab lõputöös järeldusele, et prioriteet on eelistus, abinõu püstitatud eesmärgi saavutamiseks. Intervjuudest lähtuvalt ja samas toetudes töö teoreetilise osale selgub, et prioriteetid on abinõuks vaadeldavate kuritegude tõkestamisel, kuid samas, kuna kuritegude eeluurimine on reguleeritud kriminaalmenetluse seadustikuga, mille § 6 kohaselt on kuriteo tunnuste ilmnmisel kriminaalmenetluse läbiviimine kohustuslik, siis jääb üsna “vähe ruumi” juhtumite menetlusse võtmisel prioriteetide järgimiseks. Selle põhjuseks on nii maksu- kui ka tollialaste kuritegude lai maht.</p>	
Võtmesõnad: prioriteet, kuritegu, maksu- ja tollialane kuritegu	
Võõrkeelsed võtmesõnad: приоритет, преступление, налоговое и таможенное преступление	
Säilitamise koht:	
Kaitsmisele lubatud Kolledži direktor: Uno Silberg	Allkiri:
Vastab lõputöö nõuetele Juhendaja: Annika Talmar	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. ÜLEVAADE KURITEGEVUSEST JA SELLE VASTU VÕITLEMISEST	6
1.1. Prioriteedi ja kuriteo mõisted.....	6
1.2. Maksu- ja tollialased kuriteod.....	13
2. KEHTESTATUD PRIORITEETIDE RAKENDUMINE PRAKTIKAS.....	21
2.1. Maksu- ja Tolliameti poolt kehtestatud prioriteetid maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks.....	21
2.2. Maksu- ja tollialaste kuritegude statistika aastatel 2004 - 2007 ja prioriteetide otstarbekus	27
KOKKUVÕTE	35
PE3IOME.....	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	39
LISA 1. Tollis registreeritud rikkumised 2004 - 2005.....	43
LISA 2. Tollis registreeritud rikkumised 2006 - 2007.....	44
LISA 3. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna Lääne talituse juhatajaga Peeter Paisuotsaga.....	45
LISA 4. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna vanem inspektoriga Raivo Luhamäega.....	49
LISA 5. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna juhataja asetäitjaga Ardi Mittiga	53
LISA 6. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti Tollikontrollitalituse peaspetsialistiga Piret Tinkusega.....	56
LISA 7. Intervjuu Uurimisosakonna Põhja I talituse talitusejuhatajaga Jaan Riimaga	59

SISSEJUHATUS

Käesolev lõputöö on kirjutatud teemal “Prioriteetide seadmine maksu- ja tollialase kuritegevuse tõkestamiseks“. Antud teema on aktuaalne eelkõige sellepärast, et aastatega on kuritegevust kajastav kirjandus mitmekesisitunud ja selgub, et kuritegusid pannakse toime rohkem ning nende levik on ulatuslik. Seega tuleb sellele rohkem tähelepanu pöörata. Arvestades tänapäevast riigi majandusseisu arvab autor, et kuritegevusega seotud probleemide esilekerkimise tõenäosus on veelgi suurenenud. Kuna kuritegevus iseenesest on väga lai teema, on autor seda kitsendanud ja keskendunud maksu- ja tollialastele kuritegudele. Samuti on antud teema uudne, kuna Uurimisosakonna Lääne talituse juhataja Peeter Paisuotsa sõnul on maksu- ja tollikuritegusid koos menetletud alles alates aastast 2004.

Lõputöö probleem seisneb selles, et kui Maksu- ja Tolliameti üldiseks eesmärgiks on õiguskuulekuse tõstmine, siis millistest prioriteetidest tuleks menetlusobjekti valides lähtuda, et tulemus oleks kõige efektiivsem? Lõputöös toob autor välja Maksu- ja Tolliameti poolt seatud prioriteetid maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks ja annab vastust küsimusele, kas need on sobivaks abinõuks maksu- ja tollikuritegudega võitlemiseks. Autori arvates on nii majanduskaristusõiguse valdkond, kui ka tollikaristusõiguse valdkond tähelepanu väärt. Tuleb mõista ka seda, et ühiskond eksisteeribki koos kuritegevusega, see on sotsiaalne nähtus, ehk ühiskonnas toimuvate protsesside (poliitika, majandus jms) üks osa. Maksu- ja tollialaste kuritegude puhul tuleb vaadelda, missugused on need õigushüved, mida kaitstakse ja kuidas saaks võimalikult suurel määral neid kuritegusid tõkestada.

Töö eesmärk on analüüsida kuritegude tõkestamiseks seatud prioriteetide toimimist. Selleks, et eesmärki saavutada, on püstitatud järgmised uurimisülesanded:

- 1) anda ülevaade kuritegevusest ja selle vastu võitlemisest;
- 2) analüüsida prioriteetide rakendumist praktikas.

Uurimismeetodina kasutatakse kvalitatiivset uurimisviisi. Teisisõnu, töös kasutatakse andmete kogumismeetodit ja andmete tõlgendamise meetodit. Sellega üritatakse anda uuritava ammendav kirjeldus lähtuvalt uurimisprobleemist. Empiirilises osas viiakse läbi intervjuu selleteemalise küsimuse spetsialistidega, millest saadud informatsiooni kasutatakse järelduste tegemisel ning töö ilmestamisel. Samuti hõlmab empiiriline osa maksu- ja tollialaste kuritegude statistikat, toetamaks töö teoreetilist poolt.

Töö on üles ehitatud kahele peatükile, millest esimene on teoreetiline ning teine on uurimuslik. Et töö annaks parema ülevaate ning hõlmaks kõike vajalikku, koosneb iga peatükk kahest alapeatükist. Esimeses peatükis käsitletakse prioriteedi ja kuriteo mõisteid. Esimese osa teises alapeatükis on vaatluse all maksu- ja tollialased kuriteod.

Töö teises peatükis käsitletakse prioriteetide rakendumist praktikas. Teise peatüki esimeses alapeatükis keskendutakse MTA poolt seatud prioriteetidele maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks. Teises alapeatükis tutvustatakse vähesel määral statistikat, ehk kui palju üht või teist liiki vaadeldavat kuritegu on toime pandud. Samuti tutvustatakse teisi empiirilisi andmeid, analüüsitakse saadud tulemusi ja esitakse ettepanekuid edasiseks. Teiste empiiriliste andmete all käsitletakse intervjuudest saadud vastuseid. Intervjuu eesmärgiks oli välja selgitada, kas prioriteetid eelpool mainitud kuritegude tõkestamiseks toimivad ja kas on otstarbekad. Peamiselt olid vastajateks valitud Uurimisosakonna spetsialistid, kuna nende pädevuses on kuritegude ennetamine, tõkestamine ja avastamine.

Lõputöö koostamisel kasutab autor peamiste allikatena eriala kirjandust, nii eesti kui ka võõrkeelset, karistusseadustikku ja muid asjakohaseid materjale. Töö vormistamisel on lähtutud Sisekaitseakadeemia „Üliõpilastööde koostamise ja vormistamise juhendist“.

Autor tänab oma juhendajat Annika Talmarit, intervjuueeritavaid: Maksu- ja Tolliameti (MTA) Uurimisosakonna juhataja asetäitjat Ardi Mitti, MTA Uurimisosakonna vanemat inspektorit Raivo Luhamägi, MTA Uurimisosakonna Lääne talituse juhatajat Peeter Paisuotsa, MTA Tollikontrollitalituse peaspetsialisti Piret Tinkust, MTA Uurimisosakonna Põhja I talituse talitusejuhatajat Jaan Riimat, kes olid suureks abiks lõputöö koostamisel ja selle valmimisel.

1. ÜLEVAADE KURITEGEVUSEST JA SELLE VASTU VÕITLEMISEST

1.1. Prioriteedi ja kuriteo mõisted

Järgnevalt annab autor ülevaate sellest, mida kujutavad endast prioriteet ja kuritegu. Prioriteet on mõiste, mis näitab edemust (Приоритет 2010). Prioriteediks võib nimetada ka põhimõtet, mida tahetakse järgida, millega tahetakse tõkestada maksu- ja tollialast kuritegu.

Nendeks mõõtudeks, ehk esikohal vaadeldavateks tegudeks, mis on suunatud kuritegude tõkestamiseks ja selle vastaseks võitluseks võiksid olla järgmised: tihe koostöö maksuhalduritega eesmärgiga efektiivselt ennetada, avastada ja tõkestada maksualaseid ja tollialaseid õigusrikkumisi ja kuritegevusi ning spetsialistide leidmine ja kaasamine eelpool nimetatud kuritegude avastamiseks ja nende vältimiseks (Шевчук 2009:65).

Prioriteetid ei ole pikas perspektiivis püsivad. Need muutuvad ajas, nii nagu muutub kuritegude tihedus, nende toimepanemine. Samas on need kindlasti vajalikud selleks, et hõlbustada erinevate kuritegude avastamist. Nende koostamisel lähtutakse kaitsvatest õigushüvedest (Козыкин, Самойленко 1996:74). Antud juhul Maksu- ja Tolliameti (MTA) seatud õiguslikult sätestatud väärtustest, mida püütakse kaitsta ja säilitada.

Nendeks väärtusteks võib nimetada näiteks, õiguspärast maksude laekumist, inimeste õiguskuulekust, MTA klienditeenindamise taset. Prioriteetide seadmisel lähtutakse sellest, kuivõrd eelnimetatud abinõud olid abiks ja toeks antud töös vaadeldavate kuritegude tõkestamisel. Seega selliste abinõude, eelpool mainitud tegevuste, kokkupanemine nõuab aega ja hoolikat arutamist. Selles mõttes, et tuleb arvestada paljusid asjaolusid enne kui selliste asjaolude järjestus oleks tulemusrikas tulevikus.

Seega prioriteetide kokkupanemine on protsess, mille käigus saadud teadmised aitavad kooskõlastatult määratleda õiguskaitse prioriteete ning õiguskaitseorganitel võidelda

efektiivselt kodanike elu, füüsilist puutumatus ja julgeolekut ohustava kuritegevuse vastu. (Мясников 2009:147)

Lähtuvalt prioriteetidest kavandavad Maksu- ja Tolliameti osakonnad ja piirkondlikud maksu- ja tollikeskused oma klienditeenindamise ja kontrollitöö rõhuasetused ning arendusprojektide pingerea. Prioriteetidest lähtuvalt planeeritakse ka ameti ressursi kasutamine. (Plakk 2006)

Seega, kui prioriteetidid töös vaadeldavate rikkumiste avastamiseks on paigas, tähendab see seda, et ressursid on suunatud õigesse kohta. See omakorda peaks tulemusrikalt ja efektiivselt olema abiks maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamisel. Piret Tinkuse sõnul kuritegude ennetamine ja tõkestamine on riigile odavam, kui näiteks nende menetlemine (Lisa 6). Järelikult selline asjaolu veel omakorda lisab maksu- ja tollialaste kuritegudega võitlemiseks seatud prioriteetidele otstarbekust, mida võib nimetada prioriteetide üheks eesmärgiks.

Prioriteedi eesmärgiks on ka läbi Maksu- ja Tolliameti tegevuse tagada maksukohustuste ja tollikohustuste täitmine, püüdes vältida erinevaid pettusi (Габригидзе 1995:20). Peale prioriteetide on ka kindlasti muid vahendeid, mis aitavad antud töös vaadeldavaid kuritegusid tõkestada.

Kuritegude tõkestamisel omab tähtsust sujuv koostöö õiguskaitse organitega, kes tegelevad ka kuritegevuse vastu võistlemisega, selle tõkestamisega ja avastamisega (Атмажитов, Бобров 2003:78). Siinkohal on tähtis sujuv koostöö erinevate ametite ja organisatsioonide vahel, kes samuti on huvitatud sellest, et näiteks maksude laekumine riigi eelarvesse oleks ootuspärane. Samas ka sellised ametkonnad, kes annavad panuse riigi arengusse, püüdes võimalikult suurel määral likvideerida erinevaid rikkumisi nii maksunduse kui ka tollinduse valdkonnas. Seega prioriteetide kokkupanemisel peab välja tooma erinevaid asjaolusid, millest lähtuvalt saab välja mõelda neid tegevusi, mis oleksid tõepoolest abiks kuritegude tõkestamisel.

Prioriteetidid, millest õiguskaitse organid oma töös lähtuvad maksu- ja tollialase kuritegevuse tõkestamisel seisnevad kõigepealt objektiivsetes asjaoludes, mis iseloomustavad maksu- ja tollialase kuritegevuse seisundit, struktuuri, dünaamikat ja

kuritegevuse taset piirkonnas ning soodustavad eelpool mainitud kuritegevuse toimepanemist. (Зуниров 2003:35) Siinkohal mõeldakse kogu asjaolude all seda, kuivõrd mahukas näiteks maksu- või tollialane kuritegevus olla võib. Näiteks kui suures ulatuses on maksudest jäänud riigi eelarvesse laekumata, selle tagajärgi, kui tihti neid eelpool mainitud kuritegusid toime pannakse ja nende retsidiivsust ehk kordumist mingite kindlate perioodide vahel. Eelpool kirjutatule tagasi tulles, on autor maininud objektiivseid asjaolusid ja ka seda, mida võiks prioriteetide alla sobitada. Siinkohal ei tohi unustada ka seda, et abiks võivad olla ka erinevad regulatsioonid.

Autori arvates kuuluvad prioriteetide allikate hulka ka erinevad õigusaktid ja muud meetodid, kus on sätestatud strateegiad, kuidas probleemidega toime tulla. Antud töö puhul võib selleks näiteks olla liikmesriikide vaheline Maksu- ja Tolliasutuste vastastikune abi ja koostöö. Siinkohal toob autor näitena Euroopa Liidu liikmesriikide vahelise tolliasutuste vastastikuse abi ja koostöö konventsiooni (Napoli II konventsioon), mis on alla kirjutatud 18. detsembril 1997.a Brüsselis. Konventsiooni eesmärgiks on tõhustada liikmesriikide tolliasutuste vahelist koostööd, et ennetada ja avastada siseriiklike tollialaste sätete rikkumisi ning menetleda ühenduse ja siseriiklike tollialaste sätete rikkumisi, samuti kohaldada vastutust nende rikkumiste eest (Tolliasutuste...2009). Seega on vajalik, et sujuks koostöö erinevate institutsioonide vahel.

Kindlasti võib prioriteetide allikate hulka paigutada ka erinevatest riikidest näidete võtmine ja seejärel sobitamine oma riigi süsteemidesse, ehk MTA strateegiasse. Autor toob näiteks Venemaa Föderatsiooni prioriteete tollialaste kuritegudega võitlemiseks. Peamised riikliku tollialase komitee ülesanded ja prioriteedid (selline eksisteerib Venemaa Föderatsioonis) on kajastatud riigi tollialase poliitika suunas (Жбанков 2004:23):

- Venemaa majanduslike huvide kaitsmine;
- tolliasjaajamise organiseerimine ja täiustamine;
- soodsate tingimuste rajamine, et riik saaks osaleda rahvusvahelistes majandussuhetes;
- Venemaa osaluse tagamine tolliga seotud rahvusvahelistes küsimustes;
- tolliametnike poolt tollieeskirjade täitmise üle kontrolli tagamine.

Kuigi seda järjestust vaadates tundub kõik liiga üldine olevat, võib midagi tähelepanu alla jätta ehk rõhutada. Kindlasti on prioriteetide eesmärgiks oma riigi majanduslike huvide kaitsmine. Kuna maksude laekumisel riigi eelarvesse on suur ja tähtis roll, mis seisneb tuluallikas. Eelpool kirjutatu põhjal väidab autor, et prioriteetid maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks on vajalikud ka selleks, et kuritegevuse üldise kasvu taustal ei kasvaks kuritegevus kiiremas tempos. Selleks, et kuritegevust ohjeldada on vaja arendada ja tugevdada Maksu- ja Tolliameti erinevate üksuste sidusust. Prioriteetid on vajalikud ka selleks, et algatada ja toetada koostööd ametite ja asutuste vahel võitluses kuritegevusega.

Koostöö ehitatakse üles enamasti ühekordsete ülesannete lahendamiseks (Williams 1995:57). Ühekordsete ülesannete all mõeldakse siin neid kindlaid tegevusi või eesmärke, mis on vajalikud, et tõkestada maksu- või tollialast kuritegu. Teisisõnu, et prioriteetide järjestus oleks konkreetne iga kuriteo jaoks või siis antud töö puhul kuriteo kahe liigi jaoks. Selline tegevuste järjestus ei peaks kulgema ja olema sobitatud veel millegi juurde, et seejärel muude tegevuste juures ametnikud lähtuksid samadest asjaoludest ja eesmärkidest. Seega, peab analüüsima ja teostama kontrolli selle üle, et järelevalve maksunduse ja tollinduse üle oleks võimalikult tõhus.

Riigi maksunduse ja tollinduse üle järelevalve teostamine eeldab nii spetsiaalset kontrolli kui ka õigusorganite vahelist koostööd. Sellest, kui tihe töö nende vahel toimub, sõltubki tänapäevane maksude laekumise efektiivsus riigi eelarvesse. Samuti maksmise kohustuste tagamine. (Печников 2007:126) Olulisel kohal on ka see, kuidas sellise koostöö tulemusena hakatakse prioriteete seadma ehk paika panema.

Iga-aastaselt prioriteete paika pannes võetakse eelmiste aastate töö tulemused kokku ja arutakse, kuidas olukorda veelgi parandada. Näiteks antud töö puhul, kuidas kuritegude tõkestamist tõhustada. Selleks saab olla ka erinev koostöö teiste ametitega, politseiga või kohalike omavalitsustega. Kuritegude tõkestamiseks ja prioriteetide seadmise eesmärkideks on seaduse tähtsuse tagamine, seaduste ühtsuse tagamine ja tugevdamine, isikute kohustuste ja õiguste kaitsmine. Prioriteetidel on mitmekülgne teaduslik ja praktiline tähendus. Faktiliselt prioriteetide, ehk teisisõnu abinõude seadmise ülesanne on õiguskaitseorganite vastutusel. Selliste abinõude seadmine on vajalik nii tolliametnike kui ka maksuhaldurite tegevuse organiseerimisel. (Ашурбеков 2009:11)

Eelpool kirjutatust saab järeldada seda, et prioriteedid on vajalikud maksu- ja tolliametnike tegevuse organiseerimiseks. Selleks, et veel tõhusamalt võidelda töö käigus vaadeldavate kuritegudega, võib prioriteetide hulka sobitada ka näiteks inimeste teadlikkuse tõstmise. Seda saab tagada läbi erinevate selgitustööde seaduste osas, tagajärgede osas. Ühe sõnaga läbi viia selliseid selgitustöid, mis avardaksid klientide teadlikust kuritegude osas. Seega kirjutatu põhjal võib järeldada, et prioriteedid ei vaja aasta – aastalt muutmist, vaid kohandamist, täiendamist. Kuna nende muutmine toob kaasa näiteks veel ressursside jagamist või suunamist ümberpaigutatud abinõudele. Sellega oli antud lühike ülevaade prioriteetide olemusele ja vajalikkusele. Järgnevalt autor annab ülevaade sellest, mida kujutab endast kuritegu ja mida kujutavad endast maksu- ja tollialased kuriteod.

Kuritegu on süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine (Karistusseadustik, 6.06.2001). Kuritegu on raske seaduserikkumine. Tänapäeva lääne ühiskonna poolt omaks võetud seisukohtade kohaselt kuulub kuriteo tunnuste hulka vältimatult teo toimepanija süü. Selleks, et saaks rääkida kuriteost, peab teo toimepanija olema süüdi nii oma tegevuse (actus reus) kui ka oma tahtluse (mens rea) poolest. Ainsaks erandiks on strict liability, mille puhul võib isik olla süüdi ka siis, kui ta ei tahtnud midagi halba. Koos teiste tunnustega moodustub igal konkreetsel juhul kuriteo koosseis (Kuritegu 2009). Kuritegu seega peab olema mingi õiguse kuju, milleks on karistusõigus. Teisisõnu, kuritegu on mingi õiguslik nähtus, ehk see ei saa eraldi seista, see peab olema millegagi reguleeritud. Õigusharuks, mis kuritegevuse reguleerimisega tegeleb on karistusõigus.

Karistusõigus kujutab endast formaalselt õigusnormide kogumit, mis kehtestavad teo karistatavuse tingimused ja selle järeloomid, eelkõige karistused. Sisuliselt, on karistusõiguse näol tegemist sotsiaalsete normidega, mis on suunatud ühiskonna põhiväärtuste kaitsele ning süütegude ärahoidmisele ja tõkestamisele. (Sootak 2003:14) Eelpool kirjutatu põhjal võib väita, et karistusõigus on õigusharu, mis loetleb teod, mille eest on ette nähtud karistused, näiteks vangistuse või rahatrahvi näol. Karistusõigus on vajalik, et kujuneks mingi alus ühiskonna väärtuste kaitsmiseks. Karistusõigus on avaliku õiguse haru. Realiseerides oma karistusvõimu, kehtestab riik kohustuslikud ettekirjutused. Karistusvõimu kandjana esineb õiguskoozluses ainult riik. Selline alluvussuhetele rajanev regulatsioon on omane avalikule õigusele ja selles mõttes on karistusõigus vaieldamatult avalik õigus (Sootak 2003:15). Seega, karistusõigus eksisteerib ühiskonnas nagu iga

õigusharu ning täidab teatud rolli. Selliseks rolliks võib nimetada näiteks süüdimõistetu parandamist ja uute kuritegude toimepanemise ärahoidmist. Nagu ka igal õigusharul peavad ka kuriteol olema omad omadused.

Kuriteo spetsiifiline sotsiaalne omadus on selle ühiskondlik oht, kahjulikkus objektiivsel kujul. Kuritegu koosneb nii objektiivsetest kui subjektiivsetest koosseisu elementidest. (Кузнецова, Тяжкова 2002:149) Siinkohal oleks otstarbekas selgitada, mida kujutavad endast kuriteo objektiivsed ja subjektiivsed tunnused. Kuriteo objektiks on seadusega kaitsvad ühiskondlikud suhted, hüved ja huvid, millele on suunatud ühiskondlikult ohtlik toiming ja milledele tekitakse kahju või kujuneb reaalne oht kahju tekkimiseks. Subjektiivse külje all mõeldakse kuriteo subjekti süüd - tahtlust või ettevaatamatust – kriminaalkorras karistatava teo toimepanemisel samuti kuriteo motiivi ja eesmärki. Kuriteo subjektiivne külg koosneb seega kolmest elemendist: süüst, motiivist ja eesmärgist. Kuriteo subjektiivse külje elemendid võivad olla kuriteo koosseisulised tunnused. Näiteks surma põhjustamine ettevaatamatuse tõttu. (Твердохлебов 2005:9) Siinkohal on otstarbekas mainida seda, millised siis maksu- ja tollialaste kuritegude objektiivsed ja subjektiivsed elemendid võiksid olla. Nagu ka kuriteo üldise mõistmise all on subjektiivseteks elementideks süü (tahtlus), kuritegude motiiv ja eesmärk. Nendeks võiksid olla tahtlik maksudest kõrvalehoidumine, rikastumine näiteks. Samas objektiivseteks elementideks võib nimetada MTA kaitsvad huvid, ehk riigieelarvesse maksude õiguspärane kaitsmine. Seega, kuritegude tõkestamine on aktuaalne probleem, millega tuleb igal juhul võidelda.

Valdavalt peetakse õigeks kolmeastmelist deliktstruktuuri, mille kohaselt kuritegu koosneb koosseisupärasusest, õigusvastasusest (õigustavate asjaolude puudumise mõttes) ja süüst (Samson 2000:71). Karistusseadustiku kolmeastmeline deliktstruktuur (Krüger 2006:63):

1. Aste- süüteokoosseis – esimese astme sisuks on süüteokoosseisu (kuriteokoosseisu) olemasolu. Kuriteokoosseisu (KarS § 12) mõiste ja olemus avatakse seadusandja poolt läbi kuriteokoosseisu objektiivsete ja subjektiivsete tunnuste. Väitmaks, et kellegi isiku elulise käitumise näol oli tegu kuriteokoosseisulise teoga, tuleb tuvastada (tõendada), et isiku käitumine sisaldas endas kuriteokoosseisule omaseid objektiivseid ja subjektiivseid tunnuseid.

2. Aste- õigusvastasus – teise astme sisuks on asjaolud, mis lubavad väita, et isik käitus, ehk pani mingi elulise, kuriteokoosseisu tunnustega teo toime õigusvastaselt. Selleks tuleb tuvastada (tõendada), kas isiku käitumises esinesid või ei esinenud teo õigusvastasust välistavad asjaolud (hädakaitse jm).
3. Aste- süü – kolmandas astmes tuvastatakse, kas kuriteokoosseisulise teo õigusvastaselt toimepannud isik on selle teo toimepanemises süüdi, ehk kas ta teo toimepanemise ajal oli süüvõimeline või kas tema puhul esineb mingi seaduses sätestatud süüd välistav asjaolu (vältimatu eksimus teo keelatuses jm). Süüvõimelisuse kindlakstegemiseks kontrollitakse isiku vanust ja tema süüdivust.

Kuritegude tõkestamise üheks ülesandeks, mis seisneb kriminaalõiguse ees ja kriminaalprotsessi ees, on põhjuste ja tingimuste kehtestamine, mis soodustasid kuritegude toimepanemist. M.S. Strogovitch väidab, et kuriteo avastamine ja isikute tuvastamine, kes on selle kuriteo toime pannud, ei ammenda vahetuid ülesandeid eeluurimisel: tegu võib lugeda täielikult avastatuks, kui uurija on selgeks teinud põhjused ja tingimused, mis soodustasid kuriteo toimepanemist või tegid raskeks kuriteo avastamise ja tõkestamise (Строгович 1970:67). Siinkohal jälle tõestatakse asjaolu, et prioriteetide paika panemises ja seadmises mängivad tähtsat rolli sellised andmed nagu kuritegude dünaamika, seisund, eesmärk, tagajärjed, kuriteo toimepanemise viis.

Kuriteo toimepanemise viis on selle kriminalistilise iseloomustuse (vene k. *криминалистическая характеристика*) keskne element (Челышева, Феськов 2001:34). Kuriteo toimepanemisel rikutakse õigushüve läbi kuriteo objekti mõjutamise. Kaitstavat õigushüve määratlevad karistusõiguse normid. Kriminoloogiliselt kuriteo tähenduslikeks tunnusteks on järgmised: andmed, mis paljastavad kriminoloogilise situatsiooni (kuriteo toimepanemine), tunnused, mis teevad kindlaks tegemiste spetsiifikat kuritegude tõkestamiseks (Алауханов, Ахмедин 2008:130). Eelpool mainitud asjaolusid tuleb kindlasti arvestada prioriteetide, ehk abinõude seadmisel. Mainitud andmete hulka võib nimetada järgmist: kui tihti üht või teist kuritegu sooritatakse, milliseid skeeme nende kuritegude sooritamiseks mõeldakse välja, kuidas püütakse ametnikke petta, ehk erinevad peitmisviisid näiteks tollialaste kuritegude puhul. Kuritegu ja kuriteo koosseis on kriminalistika aluseks (Гонтарь 1997:46).

Tänapäeval maksu- ja tollialaste kuritegudega võitlemiseks on kindlasti vaja pöörduda välisriikide teabesüsteemide poole eesmärgiga saada informatsiooni maksu- ja tollialaste kuritegude kohta ja isikute kohta, kes eelpool mainitud kuritegusid toime panid, samuti selleks, et tagasisidet saada erinevate päringute kohta, mis puudutavad seda teemat (Крыглов 1993:17). Eelpool kirjutatust võib järeldada, et efektiivne maksu- ja tollialaste kuritegudega võitlemine eeldab maksualases ja tollialases sfääris toime pannud kuritegude õiguslikku analüüsi, uute tendentside esiletoomist ja nende faktorite uurimist, mis avaldavad mõju eelpool mainitud kuritegudele.

Esimese alapeatüki teooriale tuginedes arvab autor, et kuritegudega võitlemiseks vajalikud õigusaktid on olemas. Samas olud muutuvad kiiresti ja selleks, et nendega kohaneda on vajalik ajaga kaasa minna. Seega, ei ole välistatud asjaolu, et peale prioriteetide muutumist tuleb aeg-ajalt ka õigusloomet mõningates valdkondades ümber korraldada. Tuleb osata uuenduslikult läheneda, ehk püüda teha ettepanekuid ja neid ka rakendada praktikas, et kuritegude probleemiga võidelda ja püüda vähendada nende toimepanemist.

1.2. Maksu- ja tollialased kuriteod

Järgnevalt annab autor ülevaate maksualastest ja tollialastest süütegudest. Siinkohal autor toob välja karistusseadustiku paragrahve, mis kirjeldavad nii maksu- kui ka tollialaseid kuritegusid ja nende eest nähtavaid karistusi. Nii tollialaste kui ka maksualaste kuritegudega võitlemiseks on abiks õiguslikud regulatsioonid. Nende regulatsioonide abil sätestatakse tolliametnike, maksuametnike ja isiku õigused ja kohustused erinevate keeldude ja piirangute riikliku järelevalve teostamisel, samuti vastutus tollieeskirjade ja maksukohustuste rikkumise eest.

Käesoleva alapeatüki eesmärk on anda ülevaade maksu- ja tollialase kuriteo olemusest. Kuna töö baseerub maksu- ja tollialastele kuritegudele, siis allpool autor annab lühikese ülevaate mõlemast. Autor kirjutab lähemalt ka sellest, kus on sätestatud maksu- ja tollialased kuriteod. Tegemist on õigusaktidega, mis kehtivad Eesti riigis. Meie riigis peetakse tollialasteks kuritegudeks salakaubavedu, keelatud ja eriluba nõudva kauba salakaubavedu ning süütegu, mis seisneb ebaseaduslikes toimingutes tollijärelevalve all oleva ning tollisoodustusega sisseveetud kaubaga.

Tollialased kuriteod on üsna sageli majanduskuritegude ahela üheks lüliks, mille hulka kuuluvad riisumised, altkäemaksu võtmine, ametikoha kuritarvitamine, väljapressimine. Seega, tollialaste kuritegudega võitlemiseks sõltub edu otseselt üldiste probleemide lahendamisest, mis puudutavad kuritegude vastupanu. Kui räägitakse kuritegudest, mis on toime pandud tollialases sfääris, ei mõelda selle all ainult majanduskuritegusid. Näiteks Venemaal on relvade salakaubavedu seotud mitte majandus- vaid poliitilise kuritegevusega. (Шапошников, 1999:111)

Siinkohal autor tahab anda seletust kahele mõistele, mida oli eelpool mainitud. Nimelt, majandus- ja poliitiline kuritegu. Majanduskuritegude hulka kuuluvad järgmised: isiku omandi vastu toime pandud kuriteod, nagu varastamine, pettus, illegaalne panga tegevus, rahapesu jne. Nende hulka kuuluvad ka tollialased kuriteod (Нафиев, Хамидулина 2003:6). Mis puudutab poliitilist kuritegu, siis see on selline kuritegu, mida pannakse toime poliitika sfääris, poliitiliste eesmärkidega. See on õigusvastaste tegude kogum, milles subjektidele (ohver, kurjategija, riik, ühiskond) antakse poliitiline tähendus. (Кабанов 2008:19) Autor ei ole sellist nähtust, mida nimetatakse poliitiliseks kuriteoks Eestis märganud. Selline asjaolu võib olla tingitud ka sellest, et meie riik on väike ja rääkida poliitilistest kuritegudest ei ole antud töö eesmärgiks. Kuid kogu töö on konstrueeritud sellele, et uurida seotud prioriteete maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks, ehk võitlemiseks.

Eelpool oli kirjutatud, et antud alapeatükis autor püüab anda sissejuhatavat informatsiooni nii tollialaste kui ka maksualaste kuritegude kohta. Tollialastest kuritegudest sissejuhatavalt oli kirjutatud. Maksualaste kuritegude objektiks on suhted, mis on seotud füüsiliste ja juriidiliste isikute maksukohustustega. Samuti igal kuriteokoosseisul, mis on seotud maksukohustuse rikkumisega on olemas oma kallaletungimise objekt. Ja maksualase kuriteo objektiks on rahalised väärtused, mis jäid riigi eelarvesse laekumata (Попов, Сергеев 2001:51).

Tuleb tähele panna, et maksualase kuritegevuse kriminalistilise iseloomustuse sellised elemendid nagu seisund, struktuur ja kuritegevuse dünaamika ei anna täielikku andmekogumit, mida kasutatakse maksualaste kuritegude tõkestamiseks (Литвинов, Гаврин 2003:17).

Kuriteod on suunatud mingi õigushüve vastu, mida võib määratleda kui inimeste sotsiaalseks kooseluks vajalikku elulist hüve, seega sotsiaalset väärtust, mille kaitsmiseks tuleb rakendada riigi karistusvõimu (Sootak 1998:55). Kuriteo olemusest oli juttu veel esimeses alapeatükis. Järgnevalt antakse ülevaade maksualastest kuritegudest.

Maksualased süüteod on sätestatud karistusseadustiku 21. peatüki 4. jaos. Maksualaste kuritegude liigituse alusteks on maksukuriteo objekt ja maksukuriteo toimepanemise viis (Зрелов, Краснов 2004:3). Karistusseadustikust (KarS) võib välja lugeda maksualaseid süütegusi, mis on sätestatud paragrahvis 389¹. Nendeks on näiteks, maksude maksmisest kõrvalehoidumine ja paragrahvis 389² säte maksukelmusest. Tuleb mainida, et tegemist on eelpool mainitud paragrahvi osas kõrvalehoidumine suures ulatuses. Lühidalt võib öelda, et säte seisneb isiku poolt maksuhaldurile andmete esitamata jätmisest või valeandmete esitamises maksu- või kinnipidamiskohustuse vähendamise või tagastusnõude suurendamise või tekitamise eesmärgil või rikkudes kinnipidamiskohustust, kui sellega jääb maksudena laekumata, tagastatud, tasaarvestatud või hüvitatud alusetult suurele kahjule vastav summa või enam (KarS § 389¹ lg 1, § 389² lg 1).

Maksudest kõrvalehoidumine kujutab endast maksualaste ja teiste maksude makse vähendamist, mille juures maksukohustuslane tahtlikult või siis ettevaatamatult väldib maksude maksmist või siis vähendab oma maksukohustusi rikkudes sellega kehtivaid maksualaseid seadusi (Козырева 2008:15). Võib esile tõsta mitu üldist printsiipi maksudest kõrvalehoidumisel:

- kahene raamatupidamine, ehk must raamatupidamine: oma tegevuse tulemuste spetsiaalne vähendamine ühtedes dokumentides selleks, et neid esitada riigile ja teised dokumendid, mis kajastavad tegevuse faktilist seisundit, ehk nii nagu tõepoolest on;
- läbipaistmatuse printsiip: paljude raskete skeemide teostamine ja rakendamine eesmärgiga maksudest kõrvale hoiduda ja raskendada võimalust maksuobjekti jälgida;
- korruptsiooni printsiip: maksuhaldurite ja teiste riigiametnike kasutamine enda huvides (Беккер 2006:277).

Maksudest kõrvale hoidumiseks kasutatakse kahte peamist strateegiat: illegaalne tegevus, legaalse tegevuse varjamine (Радаев 2005:70). Äsja mainitud illegaalse tegevuse juurde

võib välja tuua järgmist. Karistusseadustiku 21. peatükis nimetatud kuritegusid käsitatakse majanduskuritegudena, mis jagunevad ebaseaduslikuks majandustegevuseks, maksude ja rahapesuga seotud kuritegudeks. Tüüpilised maksudest kõrvalehoidumise juhtumid on sellised, kus ettevõtte esitab maksudeklaratsioonides (sageli käibedeklaratsioonides) valeandmeid, et maksudest pääseda, ning tekitab selleks sageli ka fiktiivsed arveid. Maksudest kõrvalehoidumisele sarnase sisuga on ka maksude väärarvutuse juhtumid, kus ettevõtjad on maksudeklaratsioonides esitanud valeandmeid. (Justiitsministeerium 2008:55) Siinkohal tekib küsimus, kas tohib näiteks deklaratsiooni valeandmetega esitamist või siis deklaratsiooni maksude maksmise tähtjaks mitte esitamist kvalifitseerida kui maksualast kuritegu? Kindel on see, et nii maksu- kui ja tollialaste kuritegude puhul tekitakse kahju riigi eelarvele.

Maksukuritegusid pannakse toime ka erinevate pettusskeemide kaudu. Maksukuriteo objektiivne külg väljendub maksudest kõrvale hoidumises tegevusetuse kaudu, mis seisneb deklaratsiooni mitte esitamises või siis tegevuse kaudu, mis seisneb deklaratsioonis tahtlikult valeandmete esitamises (Тарабрин 2009:63). Autor arvab, et laitmatuid maksualaseid pettusskeeme ei ole. Riigiga manipuleerimine selles alas on suures või väheses määras ohtlik. Seega, need isikud, kes neid skeeme kasutavad peavad olema teadlikud nendest riskidest, mille võtavad.

Maksukuriteod mõjutavad vahetult seisundit riigi majanduslikule ohutusele ning on "majandusliku alusena" sunniviisilisele ja seaduse korras karistatavale kuritegevusele, kuna suur osa varjatuid tulusid sadestub majanduse kriminaalsektoris. Selline asjaolu suurendab ühiskondlikku ohtu nii maksunduse alas õigusrikkumisi, kui ka maksukuritegude erisuses. Samal ajal suurem osa elanikkonnast ei arva, et maksukuriteod oleksid ohtlikud. Ühiskonnas on levinud arvamus, et seaduskuulekate maksukohustuslaste makse ei suunata hüvedele, milleks on: ühiskonna elu ja tervise ohutuse tagamine, sotsiaalsed vajadused, majanduse areng, riigi mõistlik juhtimine, õiglaste seaduste väljaandmine. (Скрябикова 1999:47)

Seega, maksualane kuritegu erineb õigusrikkumisest ühiskondliku ohu tasandiga. Selle tunnuse abil, õigemini ühiskondliku ohu intensiivsuse näitaja järgi, eristatakse kaks õigusrikkumise vormi ehk maksualane kuritegu või maksualane väärtegu. Sellepärast, et ühiskondlikele suhetele tekitakse kahju, nimetatakse sellist liiki maksualaseid süütegusid

just kuritegudeks (Никифоров 1956:8). Vaadeldavad maksualased kuriteod on kuritegude üks erikujusid majandusalases tegevuses, mis mõjutab riigi finantsüsteemi. Maksudest kõrvalehoidumine on peamine liik maksualastes rikkumistes, mille vormideks on Maksu- ja Tolliametile isiku tuludest informatsiooni mitte esitamine ehk selle mitte deklareerimine, oma reaalsete tulude varjamine, kasutades selleks valeandmete esitamist ja võltsdokumentide kasutamist.

Maksualaste kuritegude ühiskondlik oht seisneb majandustegevuse põhimõtete rikkumistes, oma maksukohustuste ettekavatsetud mitte täitmises. See kõik omakorda viib selleni, et riigieelarvesse jäävad laekumata rahalised väärtused. Töö teises alapeatükis püüab autor hõlmata kahte liiki kuritegusid, ehk nii maksualaseid kui ka tollialaseid. Järgnevalt on kirjeldatud tollialaseid kuritegusid ja nende omapära. Tollialasteks kuritegudeks peetakse Karistusseadustikus §-s 391 sätestatud salakaubavedu, keelatud ja eriluba nõudva kauba salakaubavedu ning §-s 393 toodud süütegu, mis seisneb ebaseaduslikes toimingutes tollijärelevalve all oleva ning tollisoodustusega sisseveetud kaubaga (KarS § 391, § 393). Tollialased kuriteod on ühiskondlikult ohtlikud kuriteod. Nad eraldatakse erilisse gruppi, kuna neid realiseeritakse, ehk pannakse toime tolli tegevusalas (Козыркин 1999:47). Eelpool mainitud kuritegude eraldamine gruppi on tingitud tolliduse spetsiifikast eelkõige sellepärast, et need on esile kutsutud tolli alas, mis reguleerib kaupade ja transpordivahendite sisse- ja väljaveo korda. Tollialaste kuritegude spetsiifilisteks tunnusteks on suurenenud ühiskondlik oht, kuritegude toime panemine organiseeritud grupeeringuga (Кочубей 1988:78).

Üks olulisimaid faktoreid, mis avaldab mõju tollialaste kuritegude mitteavastamisele on tollikontrolli organiseerimine ja seisund. Mis omakorda mõjutab ka füüsiliste või juriidiliste isikute tollimaksude maksukohustust. (Великородный, Рахманов 1999:34) Tollialaste kuritegude üheks iseärasuseks on see, et need tekitavad olulist kahju tolliametnike tegevusele. See moment eristab tollialaseid kuritegusid tollialastest väärtegudest. Eelpool mainitud kuritegude tunnusteks on veel nende mitmekülgsus, mis seisneb kaitsvates õigushüvedes. Sellega peaaegu igas tollialase kuriteo koosseisus kaitsvateks objektideks, ehk õigushüvedeks võivad olla ühiskondlik ohutus, elanike tervis, majanduslik ohutus, riiklik kaupade ekspordi ja impordi monopol, kultuuri huvid. Tollialastele kuritegudele on iseloomulik ka see, et neid pannakse tavaliselt toime otsese tahtlusega. Näiteks, salakaubaveo puhul viitavad otsesele tahtlusele teo toime panemiseks

välja mõeldud viisid, ehk meetodid: varjamine tolliametnike eest, erinevate võltsdokumentide kasutamine, deklareerimata jätmine, vale deklareerimine (Шурухнов, Текутьев 2005:187).

Tollialaste kuritegude veel üheks omaduseks, ehk iseärasuseks on ka see, et suurem osa eelpool mainitud kuritegusid pannakse toime tegevusetuse kaudu: mittetagastamine, mittetasumine. Tollialaseid kuritegusid võib jagada järgmisteks liikideks (Кирсанов 2008:123):

1. Kuriteod, mis on seotud kaupade sisse- ja väljaveoga.
2. Kuriteod, mis on seotud tollimaksude mittetasumisega.

Tollialased kuriteod rikuvad tollieeskirju ja tolliga seotud seadusi, mis on seotud kauba sisse- ja väljaveoga, rahaliste vahenditega, relvastusega, tollimaksude tasumisega, riigi erinevate väärtuste tagastamisega (Шевчук, Попов 2006:112). Nii tolliametnikel kui ka muudel õiguskaitseorganitel tuleb tegeleda mitte ainult üksikute kurjategijatega või harvade kurjategijate gruppidega, vaid hästi organiseeritud struktuuridega, mis tegutsevad hargnenud kriminaalse äri raamides. Nende jaoks on salakaubavedu, strateegiliste kaupade, tehnoloogiate, seadmete ja toorainete illegaalne eksport ja tollimaksude mitte tasumine põhiline tuluallikas. Iseloomulik on see, et selles kriminaalses protsessis on eraisikute kõrval üha enam suur osalus ka juriidilistel isikutel: riiklikud kommertsstruktuurid, ühistud, väikesed ettevõtted jne. Kõik eelpool mainitu on tagajärjeks väliskaubanduse monopoli tühistamisele näiteks Venemaal, mille tõttu oli selles riigis aastatega 20% kogu kaevandatud naftast illegaalsel viisil riigist välja toimetatud, 34% mineraalväetisi voolab Läände (Сучков 2000:16).

Enamik eksperte arvavad, et ida-lääne vaheline kuritegevus on viimasel kahel aastakümnel oluliselt kasvanud, mitmekesisunud ja muutunud üha "organiseeritumaks" (see tähendab, et sellega ei tegele enam üksikud inividid, vaid organiseeritud grupeeringud) (Van Duyne 2001:14). Töö esimese teoreetilise osa kokku võttes võib öelda järgmist. Tänapäevast riiki ei saa ette kujutada ilma hästi organiseeritud ja reguleeritud nii maksu- kui ka tollialast süsteemita, kuna maksud on kõige suuremaks riigieelarve allikaks. Seega, tuleb kindlasti võidelda maksu- ja tollialaste kuritegudega.

Eelpool kirjutatust lähtuvalt on nii maksualane kui ka tollialane kuritegevus kindlasti varimajanduse koostisosa, mille tulemusel on raske hinnata riigile tekitatud kahju vaadeldavate kuritegude osas. Samuti väidab autor, et selliste kuritegude areng on seotud näiteks uute õigusaktide rakendamisega või uudsete Maksu- ja Tolliameti süsteemide loomisega. Kuritegude toimepanemiseks võetakse kasutusele erinevaid kaasaegsemaid vahendeid, täiustatakse toimepanemise viisid. Selleks aga, et nende arengut kuidagi peatada või vähemalt püüda tõkestada on vaja arendada ja välja töötada erinevaid strateegiaid. Üheks selliseks abinõuks ja samas ka lahenduseks nähakse prioriteetide seadmist, mis on vajalik selleks, et planeerida tööd ja jagada ressursse nii, et need oleksid suunatud õigesse kohta.

Kõik tuleb hoolikalt läbi mõelda, et ei tekiks olukorda, kus prioriteetide seadmine tekitaks vastupidi kahju riigile ehk ühest küljest tundub, et selliste abinõudega oleme suutelised eesmärki täitma, samas käesoleva töö tulemusest järeldeb aga, et näiteks rahaliste väärtuste suunamine toimub ebaotstarbekalt. Autor arvab, et selliseid mõtteid ei tohi tähelepanuta jätta. Kirjandust analüüsid selgub, et maksualaste ja tollialaste kuritegude olemus viitab sellele, et tegemist on spetsiifiliste kuriteoliikidega, mille uurimise, avastamise ja seejärel tõkestamise etapid on keerulised.

Teooria osas on mainitud, et nii maksualased kui ka tollialased kuriteod on ühiskondliku ohu tasandiga. Ühiskondliku ohu tasand on peamine materiaalne tunnus, mis võimaldab tunnustada õigusvastase tegevuse kuriteoks. Kodanik, ettevõtja, kes süstemaatiliselt paneb toime maksualaseid rikkumisi ja leiab, et nende vähene tähtsus ei sisalda kriminaalkorras vastutust, võivad märkamatuks ületada tasumata maksu summa "kännist" ja muutuda kurjategijaks (Ларичев, Бембетов 2001:52). Sellest järeldeb, et maksualased rikkumised, aga ka tollialased rikkumised võivad üle kasvada kuritegudeks sama väärtuse koosseisu tunnustest lähtuvalt.

Selleks, et eelpool mainitud süütegusid oleks võimalik tõkestada on vaja luua ja seada prioriteete nende tõkestamiseks, mis oleksid abinõuks nendega võitlemiseks. Eelpool vaadeldavad kuriteod on ühiskondliku ohuga. Karistusseadustikust võib välja lugeda, mida kujutab endast nii maksu- kui ka tollialane kuritegu. Seega, töö esimene, teoreetiline osa baseerub peamiselt kirjandusele. Autor andis ülevaate sellest, mida kujutavad endast prioriteedi ja kuriteo mõisted. Samuti hõlmas esimene osa ka maksu- ja tollialastest

kuritegudest ülevaate andmist. Sellest lähtuvalt võib öelda, et prioriteet on eelistus, abinõu püstitatud eesmärgi saavutamiseks. Antud töö puhul oli selliseks eesmärgiks maksu- ja tollialase kuriteo tõkestamine. Kuritegu on süütegu, mille eest on füüsilisele isikule põhikaristusena ette nähtud rahaline karistus või vangistus ja juriidilisele isikule rahaline karistus või sundlõpetamine (Karistusseadustik, 6.06.2001). Valdavalt peetakse õigeks kolmeastmelist deliktistruktuuri, mille kohaselt kuritegu koosneb koosseisupärasusest, õigusvastasusest (õigustavate asjaolude puudumise mõttes) ja süüst (Samson 2000:71). Efektiivne maksu- ja tollialaste kuritegudega võitlemine eeldab maksualases ja tollialases sfääris toimepandud kuritegude õiguslikku analüüsi, uute tendentside esiletoomist ja nende faktorite uurimist, mis avaldavad mõju eelpool mainitud kuritegudele. Järgnevalt tuleb töö teine osa, ehk empiiriline osa, mis annab ülevaate sellest, mis on Maksu- ja Tolliameti seatud prioriteetid mainitud kuritegude tõkestamiseks ja kas need toimivad.

2. KEHTESTATUD PRIORITEETIDE RAKENDUMINE PRAKTIKAS

2.1. Maksu-ja Tolliameti poolt kehtestatud prioriteetid maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks

Järgnevalt kajastab autor Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna poolt seatud prioriteete. Samuti vaatleb maksu- ja tollialaste kuritegude statistikat. Selle põhjal vastab autor küsimustele, mis laadi kuritegevusi on rohkem toime pandud ja kas need kehtestatud prioriteetid on abiks kuritegude avastamisel. Näiteks, kas aastatega on kuritegevus vähenenud või mitte? Kas probleem võib peituda prioriteetide seadmises või on regulatsioonide sätted puudulikud?

Maksu- ja Tolliameti põhimääruse § 22 kohaselt, tegeleb maksuseaduste ja tollieeskirjade rikkumistega seotud kuritegude ennetamise, tõkestamise ja avastamisega, teostades selleks vajadusel jälitustegevust seaduses sätestatud alustel ning korras Uurimisosakond (Maksu- ja Tolliameti põhimäärus 2008). Sellest lähtuvalt viis autor läbi intervjuud MTA Uurimisosakonna ametnikega. MTA põhimääruse § 22 sätestatu kohaselt on uurijad pädevad ja võimelised rääkima töös vaadeldud teemal. Seega see asjaolu omakorda tõestab seda, et valitud uurimismeetod, ehk intervjuude läbi viimine pädevate ametnikega on piisav selleks, et saavutada töö eesmärk, milleks on välja selgitamine, kas prioriteetid maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks toimivad.

Allpool on kajastatud Maksu- ja Tolliameti prioriteetid maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks. Maksu- ja Tolliameti üldiseks prioriteediks on õiguskuulekuse suurendamine ning Uurimisosakonna tegevused eesmärgi saavutamiseks on järgmised (Paisuots 2009):

- valikukriteeriumitele ja kvaliteetsele informatsioonile tuginedes jälitus- ja kriminaalmenetlusliku ressursi rakendamine eelkõige nendes kriminaalmenetlustes, mis mõjutavad ühe regiooni või valdkonna maksukuulekust võimalikult suures ulatuses;

- maksupettuste ja tollieeskirjade rikkumiste toimepanemiseks loodud - organiseeritud kuritegelike gruppide tuvastamine läbi jälitustegevuslike arenduste ja nende tegevuse tõkestamine;
- vastavalt kohtu- ja karistuspoliitika kujunemisele järkjärguline keskendumine kõigile maksuliikidele, tehes jõupingutusi karistuspoliitika mõjutamiseks, et hoida ära ameti pädevuses olevate kuritegude toimepanijate retsidiivsus;
- uurimiskompetentsi tõstmine tasemele, mis võimaldaks asuda järjepidevalt rakendama kuriteo toimepanijale kuuluva vara, kuritegelikul teel saadud vara ja/või kolmanda isiku valduses oleva kuritegelikul teel saadud vara tuvastamist ja konfiskeerimise tagamist;
- seoses maksualaste õigusrikkumiste rahvusvahelise iseloomuga ning arvestades asjaoluga, et kontroll EL sisepiiri ületavate isikute ja sõidukite üle on pea olematu, on muutunud ja muutub veel olulisemaks rahvusvaheline koostöö. Nimetatud koostöö eesmärgiks peab olema operatiivne informatsiooni vahetus toimepandavate või toimepandud kuritegude kohta ning ühiste menetlustoimingute teostamine kuriteoga seotud subjekti või objekti, samuti kriminaaltulu tuvastamiseks ning kuriteo avastamiseks.

Menetluse alustamise valikukriteeriumid (prioriteedid) on (Paisuots 2009): tekitatud kahju ja koguseline kriteerium, varade olemasolu, kuriteo aeg, menetlusökonoomia, avaliku huvi olemasolu, seosed organiseeritud kuritegevusega, piiriüleste (sh EL sisesed) kuritegudega seotud juhtumite menetlemine, kriminaalasjad, mis hõlmavad mitut kuritegu (rahapesu, korruptsioon jt), jätkuvad ja korduvad kuriteod, kõrgendatud riski valdkondadega seotud kuriteod, menetluse- ja kohtuperspektiiv.

Järgnevalt kajastab autor ülevaadet sellest, kuidas tema saab aru eelpool mainitud prioriteetidest ja kirjeldab omal nägemust selliselt, et lugejal oleks selge, mida nende prioriteetide all mõeldakse.

Prioriteetide loetelust esimese punkti kohta, ehk valikukriteeriumitele ja kvaliteetsele informatsioonile tuginedes jälitus- ja kriminaalmenetlusliku ressursi rakendamine eelkõige nendes kriminaalmenetlustes, mis mõjutavad ühe regiooni või valdkonna maksukuulekust võimalikult suures ulatuses, annab autor oma ülevaadet järgnevalt. Autori arvates võib

sellest prioriteetide punktist lähtudes järeldada, et eelkõige püütakse menetleda ja tõkestada neid kuriteoliike, mis mõjutavad üht regiooni suures ulatuses, ehk selle tagajärjed on mahukad. Valikukriteeriumid olid eelpool loetletud. Need omakorda lihtsustavad menetlejate tööd, ehk nendele tuginedes on teada või püütakse teada saada tekitatud kahju, kuriteo aeg, kuriteo toimepanemise ja kordumise riskihindamine, tõendite otsimine ja nende rakendamine. Kvaliteetse informatsiooni all mõeldakse siinkohal eelkõige sellist informatsiooni, mida saab usaldada, mis on igati tõendatud. Jälitus- ja kriminaalmenetluslikuks ressursiks võib nimetada selle erialaspetsialistide oskusteavet, järelevalve teostamist, muidugi ka rahalisi vahendeid, mis kõik omakorda on suunatud tõhusa töö tulemustele, antud töö puhul kuritegude tõkestamisele. Ressurside hulka võib arvata ka erinevad päringud, tehnika, ametnike ajutöö, varustus. Teisisõnu, kõiki elemente, mida on vaja selleks, et eesmärki ja ülesannet täita.

Teiseks prioriteediks on maksupettuste ja tollieeskirjade rikkumiste toimepanemiseks loodud organiseeritud kuritegelike gruppide tuvastamine läbi jälitustegevuslike arenduste ja nende tegevuse tõkestamine. Siinkohal nagu ka eelpool oli mainitud on vajalik ka ressursse, et kavatsetu teostada ja saavutada. Peab püüdma välja mõelda ja seejärel kasutusele võtta erinevaid mõjusaid abinõusid, ehk siinkohal abiks on teiste riikide kogemuste vahetamine, ehk jällegi info ja kogemuse vahetamine. Näiteks, riigiti vastastikune andmete avaldamine isikute kohta, kes varem olid selle eest karistust kandnud või on vihjeid ja tõendeid, et isikud tegelevad millegagi ebaseaduslikuga.

Eelpool oli mainitud selline mõiste nagu organiseeritud kuritegevus. Autor näeb vajadust mõiste lahti seletada. Organiseeritud kuritegevus on kriminaalõiguse valdkonda kuuluv seaduserikkumine (kuritegu), mille toimepanijaks on illegaalsete toimingute sooritamise eesmärgil organiseeritud grupi liikmed ehk kurjategijad. Organiseeritud kuritegevus võib olla ka erinevate kuritegelike gruppide vaheline ja toimuda üheaegselt mitmes riigis (Смирнов 1995:32).

Kolmandaks prioriteediks on vastavalt kohtu- ja karistuspoliitika kujunemisele järkjärguline keskendumine kõigile maksuliikidele, tehes jõupingutusi karistuspoliitika mõjutamiseks, et hoida ära ameti pädevuses olevate kuritegude toimepanijate retsidiivsus. Autori arvates mõeldakse seda, et tuleb püüda kuritegusid tõkestada nii efektiivselt kui saab, et tulevikus nende toimepanek ei korduks ehk selle all mõeldakse sõna retsidiivsus.

Kindlasti tuleb pöörata tähelepanu sellele, et karistuspoliitika oleks tõhus, tuleb likvideerida neid seaduse lünki, mis on abiks inimestele, kes plaanivad kuritegu toime panna.

Mis puudutab neljandat ja viiendat punkti, siis eelpool teooria osas oli mainitud tihe koostöö teostamine nii rahvusvahelisel kui ka siseriiklikul tasemel ja ametite vahelisel tasemel ja kindlasti erinevate strateegiate tõhustamine, ehk jälitustoiminguteks vaja mineva vara ja seadmete uuendamine, et kuritegude avastamine kulgeks lihtsamalt. Töö teine osa hõlmab kehtestatud prioriteetidest ülevaate andmist. Siinkohal on autor selgusele jõudmiseks ja töö eesmärgi saavutamiseks intervjuerinud Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna spetsialisti Peeter Paisuotsa. Intervjuu küsimused ja spetsialisti vastused on kajastatud töö Lisas 3, mis kannab nime Intervjuu Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna talituse juhatajaga Peeter Paisuotsaga.

Intervjuerimisest selgus, et maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks prioriteete paika pannes, mõeldakse prioriteedi all eelkõige rõhuasetust ja seda on vaja igas ressursipuudusega valdkonnas. See tähendab, et kui ressursi ei ole piisavalt, on vajalik koostada tööde-tegemiste nii öelda pingerida. Oluline on, et rõhuasetuste seadmine peab siiski tagama kogu valdkonna edasise positiivse arengu. Intervjuust selgus samuti see asjaolu, et prioriteetide seadmine maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks on igati õigustatud abinõuks. Samas ei tohi prioriteete liigselt tähtsustada.

Autor lisab teksti ka Ardi Mitti poolt pakutud ettepanekut, kuidas oleks võimalik veel võidelda ja tõkestada töös vaadeldavaid kuritegusid. Tema sõnul on kuritegevuse vastase võitluse eelduseks: kuriteokoosseisu selge ja arusaadav ning pettuse kõiki põhielemente kajastav kirjeldus, õiguskäulekusele mõjutav sanktsioon, õiguskaitseorganitele antud piisavas mahus volitused menetlustoimingute tegemiseks, pidevalt kaasajastatud tehnilised vahendid, toimiv siseriiklik ja rahvusvaheline koostöö, piisav ja professionaalne kaader, toimiv motivatsioonisüsteem, piisav ja professionaalne kaader prokuratuuris ja kohtus (Lisa 5). Nimetatud tingimuste olemasolu korral on võimalik efektiivselt võidelda maksu- ja tollialaste kuritegudega.

Nii esitatavatele küsimustele, kui ka saadud vastustele ja töö teooriale, kui ka empiirilise osale tuginedes saab öelda, et prioriteete eelpool vaadeldavate kuritegude tõkestamiseks on

vaja seada, et eesmärgipäraselt ja tulemuslikult võidelda eksisteeriva probleemiga, ehk mainitud kuritegudega. Samuti seatakse prioriteetideks tähelepanu väärt ja probleemsemaid valdkondi. Üksikjuhtumite puhul ei oleks otstarbekas selliseid abinõusid seada, samuti kaasneks ressursside raiskamine mitte sihipäraselt.

Eelpool oli kirjutatud prioriteetidest, kui abinõudest. Samas intervjuust, mis oli autoril läbi viidud Maksu- ja Tolliameti (MTA) Uurimisosakonna juhataja asetäitjaga Ardi Mittiga selgub, et näiteks 2009. aastal MTA Uurimisosakonna poolt menetlusse võetud asjades sai prioriteetsust rakendada vaid 30 % juhtumitest (Lisa 5). Ja selle põhjuseks oli see, et kuna kuritegude eeluurimine on reguleeritud kriminaalmenetluse seadustikuga (Kriminaalmenetluse seadustik, 12.02.2003), mille § 6 kohaselt on kuriteo tunnuste ilmnemisel kriminaalmenetluse läbiviimine kohustuslik, siis jääb üsna “vähe ruumi” juhtumite menetlusse võtmisel prioriteetide järgimiseks.

Prioriteetide seadmisel maksu- ja tollikuritegude tõkestamiseks on olulise tähtsusega asjaolu, et need peavad tagama õiguskuulekuse suurenemise kogu valdkonnas. See tähendab, et kui prioriteediks on konkreetsed maksu (käibemaksupettused-arvevabrikud) ja tolli (salasigaretid-alkohol) kuriteod, siis olukord väljaspool prioriteete ei tohi mingil juhul jääda täiesti tähelepanuta. Nagu eelpool oli mainitud hõlmab töö prioriteetide rakendamist praktikas. Spetsialistiga vesteldes selgus, et Maksu- ja Tolliameti üks prioriteetidest on õiguskuulekuse suurendamine. Selle eesmärgi täitmiseks on välja töötatud konkreetsed tegevused, mis peavad tagama õiguskuulekuse suurenemise. Näiteks kontrolliobjekti valikul hinnatakse objekti maksustamise või karistamise mõju ümbritsevale keskkonnale. Maksupettuse tõkestamine suurfirmas avaldab kindlasti oluliselt suuremat efekti kui varatu riulifirma tegevuse paljastamine.

Eelpool on palju kirjutatud ja mainitud seda, et üheks prioriteediks on õiguskuulekuse suurendamine. Siinkohal tekib küsimus: kuidas seda saab tagada? Sellele saab vastata lähtudes intervjuust Paisuotsaga. Valdonna kuritegevuses toimub õiguskuulekuse suurendamine mitmete tegurite koosmõjul: õigete objektide valik (sh avalik huvi), kiire ja kvaliteetne menetlus, koostöö erinevate ametkondade ja riikidega, informatsiooni haldamine, ettepanekud seaduste ning erinevate regulatsioonide parandamiseks või täiustamiseks, avalikkuse informeerimine. Sarnast loetelu on mainitud ka töö teooria osas,

kus autori eesmärgiks oli anda ülevaade prioriteetide olemusest ja nende eesmärkidest ning maksu- ja tollialastest kuritegudest.

Kindlasti siinkohal on otstarbekas välja tuua ka maksukaristusõigust puudutavaid asjaolusid. Kuna autori arvates ei lähtuta kuritegude tõkestamisel ainult prioriteetide seadmisest, ehk nendest abinõudest, millega kuritegudega võidelda, vaid tuleb arvestada ka erinevaid regulatsioone. Erinevad seaduste muudatused on eelpool mainitud kuritegude tõkestamisel, kas abiks või siis vastupidi.

Maksukaristusõiguse olulisim teetähis on 15.03.2007 jõustunud karistusseadustiku muudatus, mis asendas senised maksukoosseisud § 386, 389 ja 390 uute koosseisudega § 389¹ ja 389². Jõustunud muudatuste näol oli tegemist oodatud sammuga, kuna varasemad koosseisud tekitasid praktikas tõsiseid probleeme ja nende kohaldamispraktika oli mõnevõrra ettearvamatu. Enne 15.03.2007 kehtinud karistusseadustiku maksukaristusõiguse osas oli seadusandja diferentseerinud maksukoosseisud maksuliigiti: § 389 (maksude kinni pidamata jätmine) kohaldus vaid tulumaksu puhul, § 386 (maksude väärarvutus) kõikide muude riiklike maksude puhul, mille suhtes esitati maksudeklaratsioon (sätet ei kohaldata maamaksu ja raskeveokimaksu puhul). Praktikas jäi ebaselgeks, kuidas kohaldusid sätted olukorras, kus ühe teoga oli tekitatud kogukahju üle 500 000 krooni, ent üksiku maksu puhul jäi see alla nimetatud piiri. Ka puhtdogmaatiliselt oli vaieldav, miks pidi erinevate maksuliikide suhtes olema sätestatud eraldi koosseisud, kui olemuselt oli karistatav rikkumine sama – maksuseaduse rikkumine. (Kairjak 2009)

Kokkuvõtteks saab järeldada järgmist. Prioriteet tähendab esmatähtsust, mis on vajalik mingi eesmärgi saavutamiseks. Antud töö puhul autor huvitus neist prioriteetidest, mis oleksid vajalikud maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks. Eelpool oli mainitud prioriteetid, millele toetudes ametnikud töös vaadeldavaid kuritegusid püüavad avastada ja seejärel tõkestada. Tuleks veel kord rõhutada kogu töö ulatuses vaadeldavaid abinõusid, milleks olid põhiliselt maksupettuste ja tollieeskirjade rikkumiste toimepanemiseks loodud organiseeritud kuritegelike gruppide tuvastamine. Lisaks veel valikukriteeriumitele ja kvaliteetsele informatsioonile tuginedes jälitus- ja kriminaalmenetlusliku ressursi rakendamine, vastavalt kohtu- ja karistuspoliitika kujunemisele järkjärguline keskendumine kõigile maksuliikidele, et edaspidi püüda vältida kuritegude retsidiivsust,

operatiivne informatsiooni vahetus teiste selles küsimuses huvitatud asutustega toimepandavate või toimepandud kuritegude kohta ning ühiste menetlustoimingute teostamine kuriteoga seotud subjekti või objekti avastamiseks. Siinkohal mainib autor ka seda, et head ülevaadet sellest, kui efektiivne oli tehtud töö mainitud kuritegude tõkestamise osas, võib anda ka Statistikaamet.

2.2. Maksu- ja tollialaste kuritegude statistika aastatel 2004 - 2007 ja prioriteetide otstarbekus

Mis puudutab Statistikaameti poolt saadud andmeid, siis tuleb kindlasti meeles pidada registreeritud kuritegude andmete tõlgendamisel järgnevat: statistikas kajastuvad ainult need kuriteod, millest on politseile või teistele menetlusasutustele teada antud või mis on menetlejate endi poolt avastatud. Kuritegudest teatamise määr on erinevate kuriteoliikide puhul erinev, inimeste soov kuritegudest teada anda on tihti seotud usaldusega õiguskaitseasutuste suhtes. (Justiitsministeerium 2008:52)

Töö empiirilise osa teine alapeatükk hõlmab maksu- ja tollialaste kuritegude statistikat. Järgnevalt mõned näitlikud arvud, mis annavad lugejale ülevaadet sellest, kui palju on eelpool mainitud kuritegusid registreeritud. Maksukuritegusid registreeriti 2008 aastal 68% enam kui 2007. aastal – 779 kuritegu, mis on suures osas seletatavad maksu- ning rahapesukuritegudega seotud seadusandluse muudatustega. (Justiitsministeerium 2008:52) Majanduskuritegude arvu kasvu põhjal ei saa teha järeldusi selle kohta, et majanduskuritegusid oleks hakatud senisest enam toime panema. Pigem on tõusu taga seadusemuudatused, mis puudutasid eelkõige maksu- ning rahapesukuritegusid. Ebaseadusliku majandustegevusega seotud kuritegude arv kasvas eelkõige tubaka- ja alkoholitoodete käitlemise korra rikkumiste kasvu tõttu. Alkoholi ebaseadusliku tootmise juhtumeid registreeriti 2007 aasta jooksul 4, mis on madal näitaja (Justiitsministeerium 2008:52). Nende kuritegude madal näitaja võib viidata sellele, et alkoholiaktsiisi tõstmine ei ole alkoholi ebaseaduslikule tootmisele hoogustavalt mõjunud. Seega siinkohal võib oletada, et pigem on seoses maksumärkide kasutuselevõetuga viimastel aastatel turult kadunud suur hulk ebaseaduslikku alkoholi.

Samuti on autor Statistikaameti koduleheküljelt saanud tollis registreeritud rikkumisi aastatel 2004-2007. Tollis registreeritud rikkumisteks aastatel 2004-2007 on järgmised: tollieeskirja rikkumised, tollieeskirja rikkumised tolliseaduse/tolliseadustiku alusel, tollieeskirja rikkumised kriminaalkodeksi/karistusseadustiku alusel, tollieeskirjade rikkumised muude seaduste alusel, laekunud trahvisumma, aktsiisialuse kaubana kinni peetud alkohol, aktsiisialuse kaubana kinni peetud alkohol ümberarvestatuna absoluutalkoholiks, aktsiisialuse kaubana kinni peetud sigaretid, aktsiisialuse kaubana kinni peetud kütus, konfiskeeritud tulirelvad, konfiskeeritud külmrelvad (Lisa 1, Lisa 2).

Antud andmetest selgub, et tollieeskirjade rikkumised on aastani 2006 kasvanud, aastal 2007 on see näitaja vähenenud. Aastatega on suurenenud tollieeskirja rikkumised kriminaalkodeksi/karistusseadustiku alusel, ehk 58 kuni 1630 rikkumisteni. Väga palju on konfiskeeritud külmrelvi aastal 2006, võrreldes teiste aastate näitajatega. Saadud andmeid vaadetes jõuab järelduseni, et aastatega on rikkumiste arv pigem vähenenud, kuigi on olemas mõningaid rikkumiste liike, mille näitajad on aega ajalt kas vähenenud või siis vastupidi, suurenenud. Seega võib oletada, et paika pandud prioriteedid ikkagi hõlbustavad kuritegude tõkestamist ehk on nii nimetatud abinõuks.

Autor toob veel ühe näite, mis puudutab tollitöötajate poolt avastatud salasigarette, kuna empiirilise osa teine alapeatükk on pühendatud just statistikale. Näide on ka heaks illustratsiooniks juba eelpool mainitud tollis avastatud rikkumistele, arvestades seda, et avastus toimus aasta 2010 veebruaris. Ehk tolli poolt avastati sõiduki konstruktsioonidesse peidetud salakaupa, nimelt oli sõiduki gaasiseade ümber ehitatud. Peidetud kaubaks oli ligi 15 000 Venemaa maksumärkidega sigaretti (Erm 2010). Autor ei saa öelda kui võrd sellisel juhtumil olid prioriteedid abiks avastamisel, kuna sellise situatsiooni puhul mängib tähtsat rolli eelkõige ametniku enda initsiatiiv, ehk millist abivahendit on tema meelest otstarbekas kasutada ja mida läbivalgustada näiteks.

Autor väidab, et kehtestatud prioriteedid maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks toimivad, kuna statistilisi andmeid uurides selgus, et aastatega on kuritegude arv pigem vähenenud. Kuid samas on autor Statistikaameti koduleheküljelt saanud andmeid tollis registreeritud rikkumiste osas. Seega siinkohal ei saa järeldada, et nii maksu kui ka tollialaste kuritegude tõkestamisel seatud prioriteedid on abiks. Samuti ainult statistilistest andmetest lähtuvalt järeldada seda, et kas prioriteedid toimivad või ei, on raske.

Samuti, intervjuude põhjal saab välja tuua järgmist. Prioriteete on kindlasti vaja, kuna spetsialisti arvates, maksu- ja tollialased kuriteod ei ole piisavalt reguleeritud. Mitmed seaduselüngad, erinevad tõlgendamisvõimalused ja kohati puudulik regulatsioon loomulikult soodustavad õigusrikkumiste toimepanemist. Samas on ka kehtivate regulatsioonidega siiski võimalik edukalt valdkonna kuritegusid avastada, menetleda ja tõendada. Põhimõtteliselt peamine, mida püütakse teha selleks, et toime pannud kuritegude arvu kuidagi vähendada on koostöö erinevate ametkondade ja riikidega, informatsiooni haldamine. Kuritegude avastamisel kasutatakse kõiki kriminaalmenetluse- ja jälitustegevuse seaduse poolt võimaldatavaid, tõendi kogumisele suunatud menetlustoiminguid.

Autor mainis eelpool asjaolu, et erinevad seaduste muudatused on töös vaadeldavate kuritegude tõkestamise osas, kas abiks või vastupidi. Samas nii, kuidas areneb ja muutub maksu- ja tollialane kuritegelik käitumine, oleks vaja arendada ka kuritegevuse vastast võitlust reguleerivat seadusandlust. Ja Ardi Mitti sõnul, õiguslik baastase kuritegevuse vastaseks võitluseks on olemas, kuid see vajab täiendamist ja muutmist. Sellel aastal on Rahandusministeeriumile tehtud MTA poolt mitmeid seadusandlike muudatusi, mis puudutavad sigarettide, ravimite, kütuse ebaseadusliku käitlemist, maksu- ja tollialaste kuritegudega seotud kriminaaltulu kinni pidamist, jõu ja erivahendite kasutamist kuritegevuse tõkestamisel.

Järgnevalt pakub autor omalt poolt programmi, töö käigus vaadeldavate kuritegude ennetamiseks. Programm hõlmaks järgmisi ülesandeid:

- arendada ja tugevdada Maksu- ja Tolliameti, politsei, elanikkonna eri kihtide ja gruppide vahelisi suhteid;
- algatada ja toetada võitluses kuritegevusega koostööd ametite ja asutuste, politsei, kaitseliidu ja turvafirmade, elanike omaalgatuslike ühenduste ning liikumiste vahel. Arvestades, et tollikoostöö Euroopa Liidus on vabadusel, turvalisusel ja õiglusel rajaneva ala oluline osa;
- kaasata turvalisuse suurendamise ja hoidmise protsessi Maksu- ja Tolliameti töötajaid, toetada aktiivselt projekte ja üritusi õppiva noorsoo negatiivse suhtumise kujundamiseks kuritegevusse;

Praktiline tegevus seatud ülesannete lahendamiseks võiks olla kavandatud kolme vastastikku seotud strateegiana. Need võiksid olla:

1. infolevi ja koostöö arendamine;
2. kuritegevuse kontrollimine ja tõkestamine;
3. kuritegevuse väljatõrjumine (ennetamine).

Samuti on töö käigus autor jõudnud järeldusele, et prioriteetide seadmine on vajalik, et saavutada hõlmavate kuritegevusega võitlemise meetmete tasakaalustatud areng, kaitstes samal ajal üksikisikute ja ettevõtjate vabadust ja põhiseaduslikke õigusi. Maksu- ja Tolliametil on oluline osa võitluses piiriülese kuritegevusega, tõkestades, avastades ja uurides maksupettusi, rahapesu ning narkootikumide ja muude ebaseaduslike kaupade salakaubavedu ja võttes isikud nende eest vastutusele. Muidugi on efektiivsem, kui hakatakse töötama nii ühenduse tasandil kui ka Euroopa Liidu raames toimuva koostöö kontekstis.

Prioriteetide üldisteks eesmärkideks antud töö põhjal võib nimetada järgmisi:

- kujundada, rakendada ja hinnata Maksu- ja Tolliameti koostööd erinevate teiste ametitega valdkonnas kuritegevusega;
- tugevdada ja edendada kogemuste, teabe ja heade tavade levitamist, kohandada selleletemalisi koolitusi ning erinevaid uuringuid;
- spetsialistide kutseoskuste parandamine maksu- ja tollialaste kuritegude avastamisel ja nende tõkestamisel;
- teatavat liiki kuritegude vastu võitlemise strateegia väljatöötamine;

Autori arvates maksu- ja tollialaste kuritegude avastamisel ja tõkestamisel võib tulla abiks ka rahvusvaheline õigusabi, mis võib seisneda info vahetuses, inimeste väljaandmises. Eelpool oli mainitud, et Maksu- ja Tolliameti üldiseks prioriteediks on õigusküülikuse suurendamine, ilmselgelt ka tagamine. Seda, kui kriteeriumit, on väga raske täita, kuna maksumaksja ei pea oma ausust tõestama. Tema süü kindlaks määramine ja oma arvamuse argumenteerimine on maksuhalduri ülesanne.

Kindlasti töö käigus mainitud prioriteedi täitmise teeb raskeks ka asjaolu, et majanduslangus on kindlasti mõjunud maksude laekumisele negatiivselt. See omakorda

mõjutab ka maksumaksjate õiguskuulekust, kuna majanduslanguses on autori arvates surve makse mitte tasuda suurem. Maksuhaldur peab muidugi püüdma seda õiguskuulekuse taset säilitada. Autor lisab, et sellisel juhul on otstarbekas prioriteetide hulka panna ka veel üks kriteerium, milleks võib olla hoolikas meetmete valimine iga isiku suhtes ja nende meetmete rakendamine. Kindlasti maksuhalduri aga ka tolliametniku üheks eesmärgiks on anda isikule ka võimalust oma rikkumist korrigeerida. Iga süüteo kohta see kehtida ei saa, kuna on olemas palju raskeid kuritegusid, mida lihtsa korrigeerimisega lahendada ei saa. Seega autor arvab, et õiguskuulekus sõltub eelkõige iga inimese käitumisest, elukorraldusest ja peab tuginema inimese heale tahtele.

Intervjueerimise põhjal saab välja tuua veel järgmist. Nimelt on palju asjaolusid, mis mõjutavad maksu- ja tollialaste kuritegude toime panemist. Õiguskaitseorganite tegevuse mõju mistahes valdkonna kuritegevusele on reeglina suhteliselt väike. Oluliselt suurem mõju on hoopis teistel teguritel: kuidas suhtub riik antud (ebaseaduslikku) tegevusse (seadused, karistused, prioriteetsus) ja kuidas ühiskond (elanik-kodanik, meedia), ehk kas konkreetne süütegu on täiesti taunitav või mingi osa riigist-kogukonnast seda tegu suureks rikkumiseks ei pea. Seaduste konkreettsel (see tähendab võimalikult vähe JOKK-e, ehk juriidiliselt on kõik korras) ja karmusel ning riigipoolse suutlikkusega neid ellu viia on samuti väga suur mõju õiguskuulekusele. Niisamuti latentse kuritegevuse avastamise suutlikkusel, menetluste pikkusel ja kvaliteedil, õiglaselt paistvatel karistustel (Lisa 3). Latentne kuritegevus kujutab endast reaalselt, aga varjatud või mitte registreeritud osa toime pandud kuritegudest (Алауханов 2008:60).

Tagasi jõudes õiguskuulekuse tagamisele, siis intervjuust selgub, et näiteks salasigarettide salakaubaveo intensiivsus ehk õiguskuulekus antud valdkonnas sõltub oluliselt rohkem sigarettide hinnaerinevusest Eestis ja Venemaal, kui uurimisorganite tegevuse seda mõjutada suudaks. Kui Eesti kaotaks tubakaaktsiisi, siis salasigarettidega seotud kuritegevus oleks sisuliselt likvideeritud. Ja mis puudutab maksu- ja tollialaste kuritegude reguleerimist erinevate seadustega ja regulatsioonidega, siis spetsialistiga vesteldes selgub, et need kindlasti ei ole piisavalt reguleeritud. Mitmed seaduselüngad, erinevad tõlgendamisvõimalused ja kohati puudulik regulatsioon loomulikult soodustavad õigusrikkumiste toimepanemist. Samas on ka kehtivate regulatsioonidega siiski võimalik edukalt valdkonna kuritegusid avastada, menetleda ja tõendada.

Samuti oli intervjuuerides otstarbekas küsida spetsialisti käest seda, kas ta saaks omal kogemusel rääkida, kuidas maksu- ja tollialast kuritegu avastatakse ja püütakse tulevikus selle arvu vähendada, tõkestada. Vastusest selgus, et kuritegude avastamisel kasutatakse kõiki kriminaalmenetluse- ja jälitustegevuse seaduse poolt võimaldatavaid, tõendi kogumisele suunatud menetlustoiminguid. Spetsialisti arvates vaadeldavate maksu- ja tollialaste kuritegude puhul on oma olemuselt mõlemal juhul tegemist peitkuritegudega. Ühise joonena võib välja tuua veel asjaolu, et enamus deklaratsioone esitatakse elektroonselt ja nende esitamise õigsuse füüsiline kontroll hõlmab vaid mõne protsendi koguarvust. Seetõttu kuritegusid toime panna ja ametnikke petta on, teatud eelduste olemasolul loomulikult, lihtne.

Autor on läbi viinud intervjuu veel ühe Maksu- ja Tolliameti uurimisosakonna ametnikuga, kes oli käesoleva lõputöö teemal pädev ja nõus esitatud küsimustele vastama. Saadud vastused on kajastatud lõputöö Lisas 4, mis kannab nime intervjuu Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna vaneminspektor Raivo Luhamäega. Eelpool mainitud ametniku saadud vastuste põhjal saab teha järgnevaid järeldusi. Sõnaga “prioriteet” seostub toiming või objekt, millega tuleb tegeleda esmajoonel, st kulutada selle ülesande lahendamiseks oma põhienergia. Prioriteet on justkui eesmärk. Kui on vaja midagi lahendada või kuhugi jõuda, peab selleks seadma eesmärgi. Seega on prioriteeti vaja mingis suunas lahenduste saamiseks.

Kui siinkohal vaadelda näiteks võimalusi maksu- ja tollialaste kuritegudega võitlemiseks, siis neid nähakse ka kohtulahendites, ehk riigiametite jaoks edukad kohtulahendid, mis tõstaks riigiorganisatsioonide mainet ning sisendaks ülejäänud kurjategijatele hirmu ja sunniks seeläbi neid seadusekuulekusele. Pädeva ametniku küsimustiku vastustest sai välja loetud ka asjaolu, et praegu tundub, et nii mõnigi juhtum ei saa riigi jaoks positiivset lahendit, kuna kas kohtunik või prokurör ei julge mõne asjaga 100% lõpuni minna. Ja inimressurss oli ka mainitud ühe võimalusena maksu- ja tollialaste kuritegudega võitlemiseks (Lisa 4).

Eelpool oli mainitud see asjaolu, et prioriteeti kindlasti on vaja selleks, et midagi lahendada või siis eesmärgini jõuda. Samuti ühe võimalusena maksu- ja tollialaste kuritegudega võitlemiseks nende tõkestamiseks nähti kohtulahendites. Autori eesmärgiks

on välja tuua probleemsed kohad, millele tuleb lahendus leida, et edaspidi saaks sarnastele probleemidele kiiresti reageerida.

Veel intervjuust Paisuotsaga, mis on kajastatud Lisas 3. selgub, et lähtudes Karistusseadustiku §-dest 376 ja 391 saab illegaalsete tubakatoodete vastases võitluses kasutada kriminaalmenetlust juhtumites, kus tubakatoodete kogus on suur. Täna tubakatoodete käitlemist reguleerivas seadusandluses ei ole määratletud tubakatoodete suur kogus. Selline määratlus (läbi olulise koguse) oli varasemalt Tubakaseaduses, kuid tänaseks on see seadusest kustutatud. Samas on alkoholi suure koguse määratlus alkoholiseaduses olemas. Seega, see on probleem, mis vajab tähelepanu.

Sellega, eelpool välja selginud probleemile autor intervjuueeritava Paisuotsa abil pakub oma lahendust, mis seisneks järgmises. Taastada Tubakaseaduses säte, mille kohaselt loetakse tubakatoodete suureks koguseks sigarettide arvu, mis ületab 100 kordselt ATKEAS (Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 04.12.2004) §-s 57 lg 1 sätestatud aktsiisivaba kogust see on 80 000 sigaretti ehk 8 kasti. Ja veel üheks ettepanekuks oleks siis selline: kui seadusandja tahab rakendada ühtset lähenemist kõikide aktsiisikaupade suure koguse määratlemist, läbi saamata jäänud aktsiisimaksu, siis võiks Tubakaseadust täiendada järgneva punktiga: Tubakatoode on suures koguses, kui nende kogusele vastav arvestuslik aktsiis ületab kehtivat palga alammäära ühes kuus kümnekordselt. Täna see oleks see kogus 41727 sigaretti ehk natuke üle nelja kasti.

Seega, kogu töö ulatuses võib teha järgnevaid järeldusi. Prioriteedid on eelistused eesmärgi saavutamiseks, antud töö puhul need, mis olid vajalikud selleks, et avastada ja seejärel tõkestada maksu- ja tollialast kuritegu. Oma poolt tehtud ettepanekust selle probleemiga võitlemiseks on kirjeldatud eelpool. Samuti oli läbi viidud intervjuu Peeter Paisuotsaga, mille kohaselt autor ja tema tulid veel ühele lahendusele, mis oli lähtuvalt seaduses olevast lüngast. Intervjuudest lähtuvalt on prioriteet eelkõige vajalik töö planeerimiseks ja ressursi jagamiseks. Prioriteedid püstitatakse, et suunata ressursi õigel ajal õigesse kohta (Lisa 6). Spetsialiste intervjuuerides on autor palunud ametnikel pakkuda omalt poolt võimalusi, et võidelda töös vaadeldud kuritegudega. Võimalusena selleks, et kuritegudega võidelda pakuti klienditeadlikkuse tõstmist – võimalikult palju selgitustööd seaduste osas, rikkumiste osas, tagajärgede osas, mida toob endaga kaasa tollialane kuritegu – seega

ennetustöö. Kuritegude avastamise juures väga palju improviseerida ei ole võimalik (Lisa 7).

Üldisel kujul võib järeldada kõikidest tehtavatest intervjuudest asjaolu, et kõige tähtsamaks prioriteediks, mida on vaja töös vaadeldavate kuritegude tõkestamiseks on kindlasti õigusküülekuse tagamine, seadusküülekuse tõstmine. Kuidas seda tagada on juba teine küsimus. Selleks tuleb maksumaksjatega, ettevõtetega ja üldse maksukohustusliku ühiskonnaga tegeleda selliselt, mis seisneks seaduste selgitamises, tagajärgede tutvustamises, kui inimesed on seadusi rikkunud. Siinkohal ei tohi unustada ka Maksu- ja Tolliameti ametnikke, keda tuleb vastavalt koolitada, tõhustada nende tööd. Autor tahab lisada, et probleemseks kohaks kogu töö ulatuses oli empiiriliste andmete ja eesti keelsete teoreetiliste allikate leidmine. Paljud ametnikud ei julgenud või ei osanud vastata intervjuus esitatud küsimustele. Seega, pidi autor põhiliselt lähtuma viiest läbiviidud intervjuust.

Lõppkokkuvõttes väidab autor, et prioriteedid ikkagi toimivad. Põhilised prioriteedid on õigus-, seadus- ja maksuküülekus. Samuti tõhus ja täpne maksude haldamine, ettevõtluse hõlbustamine ning ühiskonna ja majanduse kaitsmine. Sellised abinõud tulenevad ka strateegiast, mida MTA peab pidevalt täiustama ning sellest lähtudes otsustama oma ressursside paigutuse.

KOKKUVÕTE

Lõputöö pealkiri on “Prioriteetide seadmine maksu- ja tollialase kuritegevuse tõkestamiseks”. Töö probleem seisneb selles, et millised on need prioriteetsed objektid, mida tuleb arvestada ja mille abil saab tõkestada eelpool mainitud kuritegusid ning kas seatud prioriteedid on abiks vaadeldavate kuritegude tõkestamisel, ehk kas need toimivad. Töö eesmärgiks oli analüüsida kuritegude tõkestamiseks seatud prioriteetide toimimist. Eesmärgi saavutamiseks oli seatud kaks uurimisülesannet. Esiteks, anti ülevaade kuritegevusest ja selle vastu võitlemisest, kus hõlmati ka prioriteedi mõiste ja eesmärgi ning kuriteo olemuse lähemat kirjeldamist.

Eelpool tulenevast esimesest uurimisülesandest jõuti järgmise järelduseni. Põhiline, mis on juba eelnevalt kogu töö käigus kirjutatud ja vaadeldud oleks järgmine: prioriteet on eelistus, abinõu püstitatud eesmärgi saavutamiseks. Antud töö puhul oli selliseks eesmärgiks maksu- ja tollialase kuriteo tõkestamine. Efektiivne maksu- ja tollialaste kuritegudega võitlemine eeldab maksualases ja tollialases sfääris toimepandud kuritegude õiguslikku analüüsi, uute tendentside esiletoomist ja nende faktorite uurimist, mis avaldavad mõju eelpool mainitud kuritegudele. Nii maksualased kui ka tollialased kuriteod on ühiskondliku ohu tasandiga. Ning ühiskondliku ohu tasand on peamine materiaalne tunnus, mis võimaldab tunnistada õigusvastase tegevuse kuriteoks. Selleks, et eelpool mainitud süütegusid oleks võimalik tõkestada on vaja luua ja seada prioriteete nende tõkestamiseks, mis oleksid abinõudeks nendega võitlemiseks. Karistusseadustikust võib välja lugeda, mida kujutab endast nii maksu- kui ka tollialane kuritegu.

Teiseks, analüüsiti MTA seatud maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks seatud prioriteetide rakendumist praktikas. Tulenevalt teisest uurimisülesandest võib teha teatud järelduse. Intervjuudest lähtuvalt ja samas toetudes töö teoreetilise osale selgub, et prioriteedid on abinõuks vaadeldavate kuritegude tõkestamisel, kuid samas, kuna kuritegude eeluurimine on reguleeritud kriminaalmenetluse seadustikuga, mille § 6 kohaselt on kuriteo tunnuste ilmnemisel kriminaalmenetluse läbiviimine kohustuslik, siis

jääb üsna “vähe ruumi” juhtumite menetlusse võtmisel prioriteetide järgimiseks. Selle põhjuseks on nii maksu- kui ka tollialaste kuritegude lai maht.

Lõputöö eesmärk saavutati läbi vähesel määral maksu- ja tollialaste kuritegude statistiliste andmete uurimise ja intervjuude selleteemalise küsimuse pädevate spetsialistidega. Antud lõputöö kirjutamise käigus on püstitatud eesmärk täidetud. Autor arvab, et teema ei vaja põhjalikumat käsitlemist suurema mahuga teadustöös, kuid samas võib eraldi vaadata veel detailsemalt nii maksu- kui ka tollialast kuritegu, süvenedes juba nende koosseisudele, kuna autor kontsentreerus vaid oma temaatikale. Autori poolt on antud ülevaade nii prioriteetide olemusest, kui ka olemasolevatest prioriteetidest Maksu- ja Tolliametis autori poolt vaadeldavate kuritegudega võitlemiseks ja tõkestamiseks. Samuti on kajastatud, mida kujutavad endast eelpool mainitud maksualased ning tollialased kuriteod. Töö illustreerimiseks ja lugeja maailmavaate suurendamiseks on seoses töö temaga toodud näiteid Eesti naaberriigist Venemaast.

Uurimistöö raames tehtud töö võimaldab teha ettepanekuid vaadeldava teema väljakujunenud situatsiooni parandamiseks, mis on kajastatud töö empiirilises osa teises alapeatükis, mis on sellele ka pühendatud. Need ettepanekud tuuakse järgnevalt välja. Kuritegude tõkestamiseks peale prioriteetide, mis selgus ka intervjuust Ardi Mittiga, on vaja kindlasti ka poliitilist tahet ja finantsressursse selle probleemiga võitlemiseks. Üldiselt, kõige peamiseks prioriteediks, mis on suureks abiks vaadeldavate kuritegude tõkestamisel, on õiguskuulekuse tagamine. Sellise järelduseni tulid ka kõik viis autori poolt intervjuueerivat spetsialisti. Ja sellise järelduseni võis jõuda ka lähtuvalt töö teoreetilisest osast. Autori poolt oli välja pakutud programmi loomine, et ennetada kuritegusid. Samas on ka välja toodud strateegiaid, mille abil oleks selle programmi käivitamine ja teostamine lihtsam.

Siinkohal tuleks veel kord rõhutada kogu töö ulatuses vaadeldavaid abinõusid, milleks olid põhiliselt maksupettuste ja tollieeskirjade rikkumiste toimepanemiseks loodud organiseeritud kuritegelike gruppide tuvastamine. Lisaks veel valikukriteeriumitele ja kvaliteetsele informatsioonile tuginedes jälitus- ja kriminaalmenetlusliku ressursi rakendamine, vastavalt kohtu- ja karistuspoliitika kujunemisele järkjärguline keskendumine kõigile maksuliikidele, et edaspidi püüda vältida kuritegude retsidiivsust, operatiivne informatsiooni vahetus teiste selles küsimuses huvitatud asutustega

toimepandavate või toimepandud kuritegude kohta ning ühiste menetlustoimingute teostamine kuriteoga seotud subjekti või objekti avastamiseks.

Lõputööd saavad kasutada Sisekaitseakadeemia maksunduse ja tolli eriala üliõpilased vastavate teadmiste omandamiseks või enda jaoks töö teemalise küsimuse osas selgusele jõudmiseks.

РЕЗЮМЕ

Данная дипломная работа написана на тему “Установка приоритетов для предотвращения налоговых и таможенных преступлений”. Работа написана на эстонском языке и состоит из 61 страницы. Основная часть 35 страниц и приложений 19 страниц. При составлении работы использовалось 53 источника, на которые имеются сноски в тексте. Тема актуальна, потому что с годами различные информационные источники разнообразились и выясняется, что преступлений совершают больше и их распространённость обширная. Поэтому, на это надо обратить внимание. Учитывая сегодняшнее экономическое положение страны, автор думает, что вероятность возникновения проблем, связанных с налоговой и таможенной преступностью возросла. Так как тема преступности сама по себе очень широкая, автор сузил её и сосредоточился именно на налогово- таможенных преступлениях. Этому послужило так же то обстоятельство, что изучаемой профессией автора является налогообложение и таможня.

Целью данной работы является выявить, а хорошо ли и целесообразно ли функционируют установленные Налогово- Таможенным Департаментом приоритеты для предотвращения ранее упомянутых преступлений. Работа основана не только на том, чтобы предоставить и рассмотреть теоретическую часть рассматриваемой темы и вопроса, но и чтобы выдвинуть со своей стороны какие-нибудь предложения для того, чтобы проблема была хотя бы в большей своей степени решаемой и в дальнейшем решения приносили бы только эффективность и целесообразность всему нашему государству, но и конечно же в первую очередь тому учреждению, который борется с этой проблемой, под которым автор подразумевает Налогово- Таможенный Департамент.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Monograafia

Алауханов, Е. 2008. Криминология. Учебник. Издательство Алматы.

Алауханов, Е., Ахмедин, К. 2008. Налоговые преступления: аспекты борьбы и профилактики. Учебное пособие. Издательство Алматы.

Атмажитов, В.М., Бобров, В.Г. 2003. О законодательном регулировании оперативно-розыскной деятельности. Издательство Москва.

Ашурбеков, Т. 2009. Основы теории приоритетов организации и деятельности прокуратуры. Законность.

Беккер, Е. Г. 2006. Микроэкономические аспекты уклонения от уплаты налогов. Москва.

Габригидзе, Б.Н. 1995. Таможенные органы РФ. Москва “Государство и право”.

Гонтарь, И. Я. 1997. Преступление и состав преступления как явление и понятие в уголовном праве: Вопросы теории правотворчества. Владивосток: Изд-во Дальневосточного ун-та.

Justiitsministeerium, 2008. Kuritegevus Eestis. Kirjastus Dada AD.

Кабанов, П.А. 2008. Политическая преступность: Понятие, сущность, виды, причины, личность политического преступника, меры противодействия: Криминологическое исследование. Издательство Екатеринбург.

Кирсанов, А. Ю. 2008. Контрабанда и уклонение от уплаты таможенных платежей: монография. Элит.

Козыкин, А.Ф., Самойленко, П.И. 1996. Законность и обоснованность возбуждения уголовных дел по фактам противоправного перемещения валютных ценностей через таможенную границу. Учебно-практическое пособие. Издательство ГТК России.

Козырева, С.Н. 2008. Уклонение от уплаты налогов. Торговля: бухгалтерский учет и налогообложение. Москва.

Козыркин, А.Н. 1999. Преступления в сфере таможенного дела. Издательство Москва.

- Кочубей, М.В. 1988. Уголовная ответственность за преступления в сфере таможенной деятельности. Ростов н/Д.
- Krüger, U. 2006. Kriminaalmenetlus: tõendamine kohtueelses menetluses. Üldkäsitlus. Tallinn.
- Кузнецова, Н.Ф., Тяжкова, И.М. 2002. Курс уголовного права. Том 1. Общая часть. Учение о преступлении - Под ред. Н.Ф. Кузнецовой, И.М. Тяжковой. Соотношение преступления и состава преступления. ИКД "Зерцало-М".
- Ларичев, В.Д., Бембетов, А.П. 2001. Налоговые преступления. Москва: Экзамен.
- Литвинов, А.Н., Гаврин, Т.С. 2003. Профилактика преступлений: От теории к практике. Москва: ИКФ "ЭКМОС".
- Мясников, О. А. 2009. Полномочия правоохранительных органов в налоговой сфере. Налоговый вестник. с. 147.
- Нафиев, С.Х., Хамидуллина, Г.Р. 2003. Экономические преступления. Судебно-бухгалтерская экспертиза как метод предупреждения экономической преступности: Учебное пособие. Москва. Издательство «Экзамен».
- Никифоров, Б.С. 1956. Объект преступления по советскому уголовному праву. Москва.
- Печников, Н.П. 2007. Правоохранительные органы Российской Федерации, 3-е издание. Тамбов: ТГТУ.
- Попов, И.А., Сергеев, В.И. 2001. Вопросы квалификации преступлений, связанных с уклонением от уплаты налогов или страховых взносов с организаций в государственные внебюджетные фонды. Москва.
- Радаев, В. В. 2005. Деформализация правил и уход от налогов в российской хозяйственной деятельности. Москва.
- Скрябикова, Т. С. 1999. Отдельные проблемы расследования налоговых преступлений. Москва.
- Смирнов, Г.Г. 1995. Организованная преступность и меры по её предупреждению. Учебное пособие. Екатеринбург. МВД РФ.
- Sootak, J. 1998. Majanduskriminaalõigus. Tartu: Sihtasutus Eesti Õiguskeskus.
- Sootak, J. 2003. Karistusõiguse alused. Tallinn. Kirjastus Juura.
- Строгович, М.С. 1970. Курс советского уголовного процесса. Москва. Т.2.
- Сучков, Ю.И. 2000. Таможенные преступления. Калининград.
- Шапошников, Н.Н. 1999. Таможенная политика России. Москва.

- Шевчук, Д.А. 2009. Налоговые споры. Практика. ИКД "Зерцало-М".
- Шевчук, П.С., Попов, О.Р. 2006. Теория и практика применения технических средств таможенного контроля. Феникс.
- Шурухнов, Н.Г., Текутьев, В.М. 2005. Факторы, обуславливающие специфику расследования таможенных преступлений. Москва.
- Зрелов, А. П., Краснов, М. В. 2004. Налоговые преступления. Москва.
- Зуниров, Р.Д. 2003. Приоритетные направления к координации деятельности правоохранительных органов по борьбе с преступностью. Законность.
- Жбанков, В.А. 2004. Таможенные преступления: Сущность и проблемы выявления. Сибирский Юридический Вестник.
- Тарабрин, А.И. 2009. Налоговые преступления. Москва.
- Твердохлебов, Е. 2005. Элементы состава преступления. Москва.
- Van Duynes, P. 2001. Cross-Border Crime: A Relative Concept and Broad Phenomenon. New York: Nova Science Publishers.
- Великородный, П.Г., Рахманов, Ф.Р. 1999. О некоторых неотложных мерах таможенных органов по усилению борьбы с контрабандой. Издательство Москва.
- Williams, P. 1995. Transnational Criminal Organizations: Strategic Alliances, The Washington Quarterly. p. 57.
- Õigusaktid
- Alkoholi-, tubaka-, kütuse- ja elektriaktsiisi seadus, 04.12.2004, jõustunud 01.04.2003- RT I 2003, 48, 345... RT I 2010, 8, 36.
- Karistusseadustik, 6.06.2001, jõustunud 1.09.2002- RT I 2001, 61, 364...RT I 2009, 68, 463.
- Kriminaalmentluse seadustik, 12.03.2003, jõustunud 1.07.2004- RT I 2003, 83, 558... RT I 2010, 8, 35.
- Maksu- ja Tolliameti põhimäärus, 6.10.2008., jõustunud 1.12.2008. Muudetud järgmiste määrustega RTL 2009, 14, 151... RTL 2010, 4, 65.
- Muud
- Erm, A. 2010. Tollitöötajad avastasid sõiduki gaasiseadmest ligi 15 000 salasigaretti, artikkel välja otsitud Maksu- ja Tolliameti leheküljelt <http://www.emta.ee/index.php?id=27352&tpl=1026> 08.03.2010.

Kuritegu. 2009. Vikipeedia leheküljelt <http://et.wikipedia.org/wiki/Kuritegu> välja otsitud 22.04.10.

Paisuots, P. 2009. Maksu- ja Tolliameti prioriteetid kuritegude maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks.

Plakk, L. 2006. Maksuhaldur: 2006. aasta prioriteet on käibemaks. Maksu- ja Tolliameti kodulehelt <http://www.emta.ee/index.php?id=3040> välja otsitud 11.01.10.

Приоритет. Материал из Википедии — свободной энциклопедии. Vikipeedia koduleheküljelt <http://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D1%80%D0%B8%D0%BE%D1%80%D0%B8%D1%82%D0%B5%D1%82> välja otsitud 10.04.10.

Samson, Prof. Dr. Erich, 2000. Kriminaalõiguse üldosa. Abimaterjal kohtunike ja prokuröride järelkoolituse karistusõiguse õppegrupile. Saksa keelest tõlkinud Olavi Jaggo. Pdf failina www.just.ee/orb.aw/class=file/action.../krimoiguse+yldosa.pdf välja otsitud 22.04.10.

Tolliasutuste vastastikuse abi ja koostöö konventsiooniga ühinemise seaduse eelnõu. Seletuskiri. Õigusaktide eelnõude koduleheküljelt eogus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=38342 välja otsitud 27.10.09.

Tollis registreeritud rikkumised 2004 - 2007. Statistikaameti koduleheküljelt [http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Js141&ti=TOLLIS+REGISTREERITUD+RIKKUMISED+\(1995-2007\)&path=../Database/Sotsiaalelu/17Eigus_ja_turvalisus/02Kuritegevus/&lang=2](http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/varval.asp?ma=Js141&ti=TOLLIS+REGISTREERITUD+RIKKUMISED+(1995-2007)&path=../Database/Sotsiaalelu/17Eigus_ja_turvalisus/02Kuritegevus/&lang=2) välja otsitud 11.01.10.

LISA 1. Tollis registreeritud rikkumised 2004 - 2005

Tollis registreeritud rikkumised	Aasta	Näitaja	Aasta	Näitaja
	2004		2005	
Tollieeskirja rikkumised		1849		2213
Tollieeskirja rikkumised tolliseaduse/tolliseadustiku alusel		1473		1265
Tollieeskirja rikkumised kriminaalkodeksi/karistusseadustiku alusel		58		145
Tollieeskirjade rikkumised muude seaduste alusel		318		803
Laekunud trahvisumma, miljonit krooni		3.8		1.7
Aktsiisialuse kaubana kinni peetud alkohol, tuhat liitrit	
Aktsiisialuse kaubana kinni peetud alkohol ümberarvestatuna absoluutalkoholiks, tuhat liitrit		40		19
Aktsiisialuse kaubana kinni peetud sigaretid, miljonit		7.4		10.9
Aktsiisialuse kaubana kinni peetud kütus, tuhat tonni	
Konfiskeeritud tulirelvad		2		7
Konfiskeeritud külmrelvad		19		32

Allikas (Tollis...2010)

LISA 2. Tollis registreeritud rikkumised 2006 - 2007

Tollis registreeritud rikkumised	Aasta	Näitaja	Aasta	Näitaja
	2006		2007	
Tollieeskirja rikkumised		2731		1926
Tollieeskirja rikkumised tolliseaduse/tolliseadustiku alusel		1630		..
Tollieeskirja rikkumised kriminaalkodeksi/karistusseadustiku alusel		106		..
Tollieeskirjade rikkumised muude seaduste alusel		635		..
Laekunud trahvisumma, miljonit krooni		2.4		3.1
Aktsiisialuse kaubana kinni peetud alkohol, tuhat liitrit	
Aktsiisialuse kaubana kinni peetud alkohol ümberarvestatuna absoluutalkoholiks, tuhat liitrit		6		..
Aktsiisialuse kaubana kinni peetud sigaretid, miljonit		5.3		6.1
Aktsiisialuse kaubana kinni peetud kütus, tuhat tonni		0.6		..
Konfiskeeritud tulirelvad		13		0
Konfiskeeritud külmrelvad		181		7

Allikas (Tollis...2010)

LISA 3. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna Lääne talituse juhatajaga Peeter Paisuotsaga.

1. Mida ise mõtlete sõna prioriteet all ja milleks on seda Teie arvates vaja?

Prioriteet tähendab rõhuasetust ja seda on vaja igas ressursipuudusega valdkonnas st kui ressursi ei ole piisavalt (näiteks rakendada 0 tolerantsi kõikide õigusrikkumiste menetlemisel), siis on vajalik koostada tööde-tegemiste nõ pingerida. Oluline on, et rõhuasetuste seadmine peab siiski tagama kogu valdkonna edasise positiivse arengu.

2. Mida mõtlete oma vastuse juures rakendada 0 tolerantsi kõikide õigusrikkumiste menetlemisel all?

Tolerants tähendab suhtumist, kus kõiki rikkumisi käsitletakse võrdselt st kõikidele rikkumistele reageeritakse ja karistatakse. Ühtegi rikkumist ei tolereerita (seda 0-tolerants ju tähendab), prioriteete ei ole, kõik rikkumised on võrdselt tähtsad. Samas on 0-tolerants rakendamiseks vaja oluliselt rohkem ressursi kui ühelgi riigil või asutusel olemas on. Seetõttu tuleb tegevusi prioriteerida. Eestis rakendati näiteks alles hiljuti politsei poolt 0-tolerantsi turvavarustuse kasutamise rikkumiste suhtes (turvavöö, lapse turvaiste vms). St 0-tolerantsi kasutatakse vaid reeglina mingil kindlal ajaperioodil ja kitsas valdkonnas.

3. Kui suures ulatuses prioriteetide seadmine on abinõuks maksu-ja tollialase kuritegevuse tõkestamiseks?

Punkt 1 vastusele tuginedes saab öelda, et prioriteetide seadmine maksu- ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks on igati õigustatud abinõuks. Samas ei tohi prioriteete liigselt tähtsustada. Prioriteetide seadmisel maksu- ja tollikuritegude tõkestamiseks on olulise tähtsusega asjaolu see, et need peavad tagama õiguskõlbe suurenemise ikkagi kogu valdkonnas, st kui prioriteediks on konkreetsed maksu (käibemaksupettused-arvevabrikud) ja tolli (salasigaretid-alkohol) kuriteod, siis olukord väljaspool prioriteete ei tohi mingil juhul jääda täiesti tähelepanuta. Vastasel juhul tekib nakk kinni, saba lahti olukord, mis üldist olukorda hoopis halvendab.

4. Kas saaksite kirjeldada kuidas toimub prioriteetide rakendamine praktikas?

MTA üks prioriteetidest on õiguskuulekuse suurendamine. Selle eesmärgi täitmiseks on välja töötatud konkreetsed tegevused, mis peavad tagama õiguskuulekuse suurenemise. Näiteks kontrolliobjekti valikul hinnatakse objekti maksustamise või karistamise mõju ümbritsevale keskkonnale. Maksupettuse tõkestamise suurfirmas avaldab kindlasti oluliselt suuremat efekti kui tankistiga eesotsas varatu riulifirma tegevuse paljastamine.

5. Kas on veel mingeid võimalusi, et võidelda maksu- ja tollialase kuritegevusega?

Küsimus on pisut ebaselge. Kui siin mõeldakse, et kas veel mingid asjaolud mõjutavad valdkonna kuritegevust, siis jah, loomulikult. Õiguskaitseorganite tegevuse mõju mistahes valdkonna kuritegevusele on reeglina suhteliselt väike (+/- 10 %). Oluliselt suurem mõju on hoopis teistele teguritel: kuidas suhtub riik antud (ebaseaduslikku) tegevusse (seadused, karistused, prioriteetsus) ja kuidas ühiskond (elanik-kodanik, meedia) ehk kas konkreetne süütegu on täiesti taunitav või mingi osa riigist-kogukonnast seda tegu suureks rikkumiseks ei pea.

Seaduste konkreetsusel (sh võimalikult vähe JOKK-e) ja karmusel ning riigipoolse suutlikkusega neid ellu viia on samuti väga suur mõju õiguskuulekusele. Niisamuti latentse kuritegevuse avastamise suutlikkusel, menetluste pikkusel ja kvaliteedil, õiglaselt paistvatel karistustel jne.

Näiteks salasigaretide salakaubaveo intensiivsus ehk õiguskuulekus antud valdkonnas sõltub oluliselt rohkem sigarettide hinnaerinevusest Eestis ja Venemaal, kui uurimisorganite tegevuse seda mõjutada suudaks. Kui Eesti kaotaks tubakaaktsiisi, siis salasigaretidega seotud kuritegevus oleks sisuliselt likvideeritud.

6. Mida mõtlete seaduste konkreetsuse all?

Seaduste konkreetsuse all mõtlesin esiteks JOKK (Juriidiliselt On Kõik Korrektnel) olukordade puudumist: seadused ei ole vaid juriidiliselt korrektsed vaid ka ei võimalda ebaeetilisi või õiglustunnet riivavaid otsuseid. Samuti vastuolude puudumist erinevates, kuid haakuvates regulatsioonides ning seaduse sõna ja mõtte vahel. Ning kõige olulisem- seadust ei tohi saada tõlgendada mitmel erineval sh vastuolulisel moel.

7. Mis Te arvate, kas maksu- ja tollialane kuritegevus on piisavalt reguleeritud erinevate seadustega ja regulatsioonidega?

Kindlasti ei ole piisavalt reguleeritud. Mitmed seaduselüngad, erinevad tõlgendamisvõimalused ja kohati puudulik regulatsioon loomulikult soodustavad õigusrikkumiste toimepanemist. Samas on ka kehtivate regulatsioonidega siiski võimalik edukalt valdkonna kuritegusid avastada, menetleda ja tõendada.

8. Kas võiksite, palun, täpsustada oma vastust. Ehk mind huvitab, kas saaksite neid seaduselünki ka nimetada?

Paluksin kõigepealt täpsustada küsimust: Mis Te arvate, kas maksu- ja tollialane kuritegevus on piisavalt reguleeritud erinevate seadustega ja regulatsioonidega?

9. Selle küsimuse all mõtlesin järgmist: et kas Teie arvates jääb midagi seadustes, mis reguleerivad eelpool mainitud kuritegusid, puudu, ehk midagi oleks vaja korrigeerida, või vastupidi lisada sätetele, et ennetada võimalust neid kuritegusid jälle ja jälle toime panna? Põhimõte on selles, kas regulatsioon hõlmab piisavalt kõiki kuriteokoosseise.

Kuriteokoosseisud iseenesest on enamvähem piisavad. Probleemsed kohad on näiteks suure koguse puudumine narko salakaubaveol st piiriületusel 1 gramm marihuaanat hispaanlase taskus toob kaasa kriminaalmenetluse. Ei ole juba ressursi mõttes otstarbekas. Analoogsed on probleemid sigarettidega ja ravimitega. Suurimad probleemid on aga kriminaaltulu konfiskeerimise ja tsiviilhagi esitamisega, samuti karistuspoliitikaga ehk meetmetega, mis tegelikult kuritegevust mõjutaksid. Aga see oleks eraldi töö teema. Lisan ühe näite. Lähtudes Karistusseadustiku §§-dest 376 ja 391 saab illegaalse tubakatoodete vastases võitluses kasutada kriminaalmenetlust juhtumites, kus tubakatoodete kogus on suur. Tänapäevases tubakatoodete käitlemist reguleerivas seadusandluses ei ole määratletud tubakatoodete suur kogus. Selline määratlus (läbi olulise koguse) oli varasemalt Tubakaseaduses, kuid tänaseks on see seadusest kustutatud. Samas on alkoholi suure koguse määratlus alkoholiseaduses olemas.

10. Kas saaksite omal kogemusel rääkida, kuidas maksu- ja tollialast kuritegu avastatakse ja püütakse tulevikus selle arvu vähendada, tõkestada?

Kuritegude avastamisel kasutatakse kõiki kriminaalmenetluse- ja jälitustegevuse seaduse poolt võimaldatavaid, tõendi kogumisele suunatud menetlustoiminguid. Valdkonna kuritegevuses toimub õiguskultuuri suurendamine mitmete tegurite koosmõjus: õigete objektide valik (sh avalik huvi); kiire ja kvaliteetne menetlus;

koostöö erinevate ametkondade ja riikidega; informatsiooni haldamine, ettepanekud seaduste ning erinevate regulatsioonide parandamiseks või täiustamiseks; avalikkuse informeerimine jne.

11. Kas omal alal järgite ka prioriteete, kui tegelete toime pannud kuritegevusega, selle olemusega?

Jah

12. Kui võrrelda maksu- ja tollialast kuritegu, mis Te arvate, kumba neist on võimalik kergelt toime panna ja maksuametnike või tolliametnike petta?

Oma olemuselt on mõlemal juhul tegemist peitkuritegudega. Ühise joonena võib välja tuua veel asjaolu, et enamuse deklaratsioone esitatakse elektroonselt ja nende esitamise õigsuse füüsiline kontroll hõlmab vaid mõne % koguarvust. Seetõttu jah, kuritegusid toime panna ja ametnikke petta on, teatud eelduste olemasolul loomulikult, lihtne.

13. Kumb, kas maksu- või tollialane kuritegu on oma olemuselt keerulisem avastada ja püüda seejärel tõkestada?

Selliselts üldistada ei ole mõtet. Sõltub pigem kuritegusid toimepaneivate ja nende avastamisega tegelevate menetlejate võimekusest, käsutuses olevatest ressurssidest vms, st sõltub ikkagi konkreetsest kaasusest.

14. Teie suhtumine maksu- ja tollialase kuritegevusse?

Negatiivne.

15. Kas saaksite omalt poolt midagi soovitada, mingeid ettepanekuid, et võidelda maksu- ja tollialase kuritegevusega?

Küsimuse 4 vastuses kajastasin neid tegureid, mis mõjutavad õiguskultuuri. Neidsamu tegureid tuleb järjepidevalt arendada, täiustada, kaas-ajastada.

LISA 4. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna vanem inspektoriga Raivo Luhamäega.

1. Mida ise mõtlete sõna prioriteet all ja milleks on seda Teie arvates vaja?

Sõnaga “prioriteet” seostub mul toiming või objekt, millega tuleb tegeleda esmajoones, st kulutada selle ülesande lahendamiseks oma põhienergia. Prioriteet on minu jaoks justkui eesmärk. Kui ma tahan midagi lahendada või kuhugi jõuda, selleks pean seadma endale eesmärgi. Seega on prioriteeti vaja mingis suunas lahenduste saamiseks.

2. Kui suures ulatuses prioriteetide seadmine on abinõuks maksu-ja tollialase kuritegevuse tõkestamiseks?

Arvan, et aastas peaks Maksu- ja Tolliameti juhtkond sõnastama 2-3 põhiprioriteeti (mis peaksid omakorda haakuma valitsuse või poliitika arengukavadega) ning neid ei tohiks aasta-aastalt kardinaalselt muuta vaid võiks vajadusel kohendada ning täiustada.

3. Kas saaksite kirjeldada kuidas toimub prioriteetide rakendamine praktikas?

Kui peate silmas, et maksukuritegevusega võitlemine on seatud valitsuse 2010.a. plaanides prioriteediks, siis vastan nii, et oma igapäevases töös ma seda eriti tunne, sest meil on koguaeg väga palju tööd. Kui valitsuse poolt toetataks seda koolituste, tehnika, palga ning uue inimressursiga, siis oleks prioriteetide esiletõstmise võibolla rohkem nähtavam/arusaadavam. Samas ei saa ka väga nuriseda, sest arvestades üldist viletsat seisust maailma majanduses on tunda, et keegi kusagil “kõrgemal” pool mõtleb meie peale ning üritab endast parimat anda.

4. Kas on veel mingeid võimalusi, et võidelda maksu- ja tollialase kuritegevusega?

Kohtulahendid – riigiametite jaoks edukad kohtulahendid, mis tõstaks riigiorganisatsioonide mainet ning sisendaks ülejäänud kurjategijatele hirmu ja sunniks seeläbi neid seadusekuulekusele. Praegu tundub, et nii mõnigi juhtum ei saa riigi jaoks positiivset lahendit, kuna kas kohtunik või prokurör ei julge mõne asjaga 100% lõpuni minna.

Inimressurss – selleks, et ohjata Lõuna-Eestis maksu- ja tollialast kuritegevust oleks uurimisosakonda vaja juurde võtta veel vähemalt 30 vastava koolituse saanud spetsialisti (hetkel on meid kokku vaid 15).

5. Mis Te arvate, kas maksu- ja tollialane kuritegevus on piisavalt reguleeritud erinevate seadustega ja regulatsioonidega?

Usun, et selles suunas on veel arenguruumi – näiteks on küllaltki levinud riiki Eesti maksumärkideta sigarettide toimetamine eraisikute poolt. Samas sellise teo eest saab kriminaalkorras karistada alles siis kui isik jääb vahele ca 450 000 salasigaretiga (täpses arvus võin eksida). See omakorda motiveerib piirialadel elavaid ning rasketes oludesse sattunud inimesi Venemaalt sigarette üle piiri toimetama ning nende vahendamiseks endale elatist teenima. Sellise massilise tegevuse läbi kaotab meie riik aastas ilmselt miljoneid kroone (saamata jäänud aktsiis jne + menetluskulud). Jääb mulje, et riigil küll raha ei ole, kui seda raha ka lihtsalt ei taheta. Võiks ju seada selle piiri kuhugi madalamale.

6. Kas saaksite omal kogemusel rääkida, kuidas maksu- ja tollialast kuritegu avastatakse ja püütakse tulevikus selle arvu vähendada, tõkestada?

Töötan uurijana, seega leian, et sellele küsimusele oskab paremini vastata mõni jälitaja. Aga üldiselt nagu ikka – vihje, jälituselt laekunud informatsioon, eraldamine vms.

7. Kas omal alal järgite ka prioriteete, kui tegelete toime pannud kuritegevusega, selle olemusega?

Oma igapäevases töös püüan asju seada nii, et minule antud ülesanded saaksid lahendatud võimalikult edukalt. Tööülesandeid või juhtumeid ma reeglina valida ei saa, sest need kinnitatakse vahetu ülemuse poolt.

8. Kui võrrelda maksu- ja tollialast kuritegu, mis Te arvate, kumba neist on võimalik kergelt toime panna ja maksuametnike või tolliametnike petta?

Arvan, et maksualast kuritegu – nt mingi perefirma, kus keegi kellegi peale ei kaeba ning järjepidevalt pannakse toime käibe varjamist. Sellist kuritegu on väga raske avastada.

9. Kumb, kas maksu- või tollialane kuritegu on oma olemuselt keerulisem avastada ja püüda seejärel tõkestada?

Leian, et eelmises punktis kirjeldatud maksupettust on raske avastada, hilisem menetlus polekski sedavõrd raske. Siinkohal tooksin välja võibolla veel ühe valdkonna, mis Eestis on veel “lapsekingades” – kaudne maksustamine. Siinkohal

oleks vaja nii maksuametnike kui ka prokuratuuri ja kohtu julgemat tegutsemist ning positiivseid kohtulahendeid.

Tollialane kuritegu nagu juba eelpool mainitud, eeldab küllaltki suuri koguseid, et asi ennast ärilises mõttes ära tasuks (alkohol, sigaretid, kütus). Suuri koguseid aga vastava tehnika ja muu ressursi (kaalud, röntgenid, koerad jne) olemasolul piirikontrollis avastada on lihtsam.

10. Kas Te saaksite lähemalt rääkida, ehk seletada, mida see kaudne maksustamine endast kujutab?

Kaudne maksustamine – näide väga lihtsustatud kujul: maksuametnik näeb tänaval liikumas uhket Hummer'i maasturit, kirjutab üles selle reg. numbri. Kontoris kontrollib, kellele maastur kuulub. Suure tõenäosusega kuulub see pigem mingile firmale kui eraisikule. Seejärel tuvastab selle juhi (firmaomaniku) ja vaatab kogu ettevõtte laekumist ning töötajaid. Oletame, et nüüd selgub, et kõik töötajad saavad min palka ometi läheb firmal sedavõrd hästi, et võib liisida või osta endale ametisõitudeks kalleid maastureid. Seejärel tehakse nt firmajuhile taustanalüüs (elukoht, isiklikud autod, pangakontode analüüs, sideteenuste tasud, vee ja prügi tasud jne). Siis kutsutakse ta maksuametisse ning pannakse fakti ette, et kuna tema igakuised kulutused on 2-3 korda suuremad, kui tema igakuine töötasu, siis järelikult ta varjab oma tulusid ning talle määratakse varjatud tulude pealt tasumata tulumaks. Nüüd on selle firmajuhi probleem, kuidas ja kas üldse ta suudab ära tõestada, et ta on võimeline oma miinimumtasu eest kandma kõik kulutused, mida tema elustiil nõuab. Tegelikult peaks muidugi tegema kogu leibkonna analüüsi (pere: palju naine teenib, palju on peres lapsi, kui suurel ning kallil pinnal elatakse, sõidukid ning nendele tehtavad kulutused jne). Paljuski reedavad pangakontod - mees võib selle mustalt teenitud sularaha sisestada igakuiselt naise kontole, või kui kontode pealt on näha vaid hädapärased maksed (vesi, elekter, hooldustasu, sideteenused jne) ning puuduvad nt tasumised kaardiga kauplustes, siis võib oletada, et toidupoes sooritatakse ostud sularaha eest. Jällegi saab hinnata, milline on see minimaalne summa, milleta pere, kus kasvab kaks last näiteks hakkama ei saa jne jne jne. Praegune olukord on siiski pigem veel vastupidine - maksuametnik peab suutma tõestada, et see inimene ei suuda terve kuu aega süüa praekartulit, mida ta tasuta oma vanaema käest saab.

11. Teie suhtumine maksu- ja tollialase kuritegevusse?

Oli, on ja jääb. Seda pole võimalik likvideerida, sellega on võimalik võidelda. Läbi ajaloo võib näiteid tuua, kus alati leidub isikuid, kes seadusekuulekuse asemel üritavad hõlptulu teenides rikastuda. Samas ilma nendeta ei oleks me nii tugevad kui me hetkel just oleme ja ilma nendeta ei oleks paljudel ametnikel tööd.

12. Kas saaksite omalt poolt midagi soovitada, mingeid ettepanekuid, et võidelda maksu- ja tollialase kuritegevusega?

Isiklikult leian, et just eespool mainitud kaudne maksustamine on meie tulevikuvõimalus. Läbi positiivsete kohtulahendite peaks olukord tulevikus olema selline, et mitte ametnik ei peaks tõestama, et kurjategija elab üle oma võimete vaid see kohustus jääks juba kurjategija enda kanda – nt. et kuidas ta suudab elada miinimumtasu teenides suures eramajas, sõita luksusmaasturiga ja reisida mitmel korral aastas.

LISA 5. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti Uurimisosakonna juhataja asetäitjaga Ardi Mittiga

1. Mida ise mõtlete sõna prioriteet all ja milleks on seda Teie arvates vaja?

Kuna ametkonnal on ressursse (nii inim- kui materiaalne ressurss) vähem kui täitmisele kuuluvate ülesannete ja kohustuste maht, siis tuleb määratleda eelistused ehk prioriteedid, milliste juhtumite puhul on ressursside kasutamine kõige otstarbekam.

2. Kui suures ulatuses prioriteetide seadmine on abinõuks maksu-ja tollialaste kuritegude tõkestamiseks?

Kuna kuritegude eeluurimine on reguleeritud kriminaalmenetluse seadustikuga, mille § 6 kohaselt on kuriteo tunnuste ilmnemisel kriminaalmenetluse läbiviimine kohustuslik, siis jääb üsna “vähe ruumi” juhtumite menetlusse võtmisel prioriteetide järgimiseks. 2009. aastal MTA Uurimisosakonna poolt menetlusse võetud asjades saime prioriteetsust rakendada vaid 30 % juhtumitest.

3. Kas on veel mingeid võimalusi, et võidelda maksu- ja tollialaste kuritegudega?

Kuritegevuse vastase võitluse eelduseks on:

- Kuriteokoosseisu selge ja arusaadav ning pettuse kõiki põhielemente kajastav kirjeldus.
- Õiguskuulekusele mõjutav sanktsioon.
- Õiguskaitseorganitele antud piisavas mahus volitused menetlustoimingute tegemiseks.
- Pidevalt kaasajastatud tehnilised vahendid.
- Toimiv siseriiklik ja rahvusvaheline koostöö.
- Piisav ja professionaalne kaader.
- Toimiv motivatsioonisüsteem.
- Piisav ja professionaalne kaader prokuratuuris ja kohtus.

Nimetatud tingimuste olemasolu korral on võimalik efektiivselt võidelda maksu- ja tollialase kuritegevusega.

4. Mis Te arvate, kas maksu- ja tollialane kuritegevus on piisavalt reguleeritud erinevate seadustega ja regulatsioonidega?

Nii kuidas areneb ja muutub maksu- ja tollialane kuritegeliku käitumine nii oleks vaja arendada ka kuritegevuse vastast võitlust reguleerivat seadusandlust. Õiguslik baastase kuritegevuse vastaseks võitluseks on olemas, kuid see vajab täiendamist ja muutmist. Sellel aastal on Rahandusministeeriumile tehtud MTA poolt mitmeid seadusandlike muudatusi, mis puudutavad sigarettide, ravimite, kütuse ebaseadusliku käitlemist, maksu- ja tollialaste kuritegudega seotud kriminaaltulu kinni pidamist, jõu ja erivahendite kasutamist kuritegevuse tõkestamisel.

5. Kas saaksite omal kogemusel rääkida, kuidas maksu- ja tollialast kuritegu avastatakse ja püütakse tulevikus selle arvu vähendada, tõkestada?

Maksu- ja tollialast kuritegevust avastatakse avalikest allikatest ning avalikult ja varjatult informatsiooni kogumisega, selle analüüsimisega ning kuriteo tunnuste ilmnmisel antud informatsiooni realiseerimisega ehk kuriteo toime pannud isikute kinni pidamisega aja nende suhtes teostatud menetlustoimingutega.

Kuritegevuse arvu saab vähendada kogu ühiskonna õiguskuulekuse tõstmisega, millele peavad kaasa aitama kõik ühiskonna liikmed, mitte ainult MTA. MTA osa on määratletud MTA nelja aasta (2009-2012) strateegiaga, mille kohaselt suurendatakse õiguskuulekust kontrolli ja mõjutusmeetmete arendamise kaudu järgnevalt: MTA arvestab kliendi eripära ja majandustegevuse keskkonda kontrollitegevuse planeerimisel ja meetmete rakendamisel, MTA arendab järelevalvelisi protsesse kliendi- või süsteemipõhisena, MTA tagab oma vahendite kulutõhusa kasutuse kontrollsüsteemide arendamise kaudu.

6. Kas omal alal järgite ka prioriteete, kui tegelete toime pannud kuritegevusega, selle olemusega?

Jah, avalikult või varjatult informatsiooni kogumise alustamisel arvestame prioriteete, mis on suunatud suuremat maksuauku tekitavatele kuritegudele.

7. Kui võrrelda maksu- ja tollialast kuritegu, mis Te arvate, kumba neist on võimalik kergelt toime panna ja maksuametnike või tolliametnike petta?

Ei saa eristada et ühte kuriteo liiki on võimalik teisest kergemini toime panna või avastada. Kuid üldisemas mõttes võib vahet teha selliselt et maksukuritegu on kergem avastada kuid raskem uurida kui tollikuritegu ning tollikuritegu on raskem avastada kuid kergem uurida kui maksukuritegu. Samas on MTA Uurimisosakonna inimressurss jagunenud mõlema kuriteoliigi suhtes võrdselt.

8. Kumb, kas maksu- või tollialane kuritegu on oma olemuselt keerulisem avastada ja püüda seejärel tõkestada?

Eelmises küsimuses leiad vastust.

9. Teie suhtumine maksu- ja tollialase kuritegevusse?

Minu suhtumine nimetatud kuritegevusse igati negatiivne. Kahjuks ei ole see nii kõigi ühiskonna liikmetel. Majanduskuritegevust ja eelkõige maksukuritegevust peetakse nn “süütuks teoks” kuna otseselt füüsiline isik kahju ei kannata. Samas kaudselt kannatab maksukuritegude tulemusena terve ühiskond, kuna riigil jääb saamata raha, mille arvelt parandada ja muuta kvaliteetsemaks meie riigi elukeskkonda.

10. Kas saaksite omalt poolt midagi soovitada, mingeid ettepanekuid, et võidelda maksu- ja tollialase kuritegevusega?

Kui on olemas riigi ühtne poliitiline tahe ja piisavad finantsressursid kolmandas küsimuses loetletud tegevuste arendamiseks, siis on ülejäänud ettepanekud väga tühised, mis baseeruvad üksikule juhtumipõhisele probleemile.

LISA 6. Intervjuu Maksu- ja Tolliameti Tollikontrollitalituse peaspetsialistiga Piret Tinkusega.

1. Mida ise mõtlete sõna prioriteet all ja milleks on seda Teie arvates vaja?

Prioriteet on eelkõige vajalik töö planeerimiseks ja ressursi jagamiseks. Prioriteetid tekivad tulenevalt ühiskondlikust tellimusest ning riigivalitsemisest. Prioriteetid püstitatakse, et suunata ressursi õigel ajal õigesse kohta.

2. Kui suures ulatuses prioriteetide seadmine on abinõuks tollialaste kuritegude tõkestamiseks?

Kui prioriteetid rikkumiste avastamiseks on paigas, siis on ressurss suunatud õigesse kohta ja siis peaks olema ka tõkestatud kuritegevus. Sest kuritegevuse ennetamine ja tõkestamine on igal juhul riigile odavam, kui kuriteo menetlemine.

3. Kas saaksite kirjeldada kuidas toimub prioriteetide rakendamine praktikas?

MTA töötab aastaid strateegia alusel, hetkel kehtib MTA strateegia 2009 – 2012. Strateegiast tulenevad meie tööülesanded ehk prioriteetid, millega peaks MTA tegelema ja kuhu oma ressursi paigutama – nii rahalist kui tööjõu ressursi. MTA prioriteetid on:

1. tõhus ja täpne maksude haldamine – praktikas: MTA arendab klienditeenindust;
2. ettevõtluse hõlbustamine – praktikas: MTA otsib parimaid IT lahendusi, et ettevõtlusel oleks võimalikult vähese ajakuluga õiguskuulekalt suhelda MTA-ga;
3. ühiskonna ja majanduse kaitsmine – praktikas: maksu- ja tollikontroll töötab riskianalüüsi alusel ning kontrollib suunatult, et ei oleks häiritud õiguskuulekate klientide töö ja avastatud oleksid rikkujad.

4. Kas saaksite omalt poolt pakkuda võimalusi, et võidelda tollialaste kuritegudega?

Esimese võimalusena pakun klienditeadlikkuse tõstmist – võimalikult palju selgitustööd seaduste osas, rikkumiste osas, tagajärgede osas, mida toob endaga kaasa tollialane kuritegu – seega ennetustöö.

Organisatsiooni siseselt on vajalik tõsta pidevalt teabe professionaalsust, et leitaks kiirelt võimalikud kuritegelikud trendid – analüüsioskuse tõhustamine.

Trendid võimaldavad õige ressursi suunamise läbi täpsemalt teha oma tööd tollikontrollijatel ja uurijatel juba konkreetse rikkumise objekt avastamiseks.

5. Mis Te arvate, kas maksu- ja tollialased kuriteod on piisavalt reguleeritud erinevate seadustega ja regulatsioonidega?

Jah, arvan, et on küll piisavalt reguleeritud.

6. Kas saaksite omal kogemusel rääkida, kuidas maksu- ja tollialast kuritegu avastatakse ja püütakse tulevikus selle arvu vähendada, tõkestada?

Oma töövaldkonnast: strateegilise kauba valdkonnas töötab hulk ettevõtteid Eestis, seda valdkonda reguleerib eriseadus – strateegilise kauba seadus, mis paneb MTA ametnikele kohustuseks kontrollida strateegilise kauba liikumisel üle Eesti piiride strateegilise kauba komisjoni väljastatud erilube. Et ametnik saaks aru, kas kaup vajab eriluba või mitte, on korraldatud hulk koolitusi. Ametnike teadlikkus on kasvanud strateegilise kaubaga seotud rikkumiste osas ajaliselt – näitena 2007 avastati strat.kauba valdkonnas 15 rikkumist, kuritegu, siis 2009 26 rikkumist, kuritegu.

Kuidas tõkestada – ühe vahendina – suhtlemine strateegilise kaubaga tegelevate ettevõtetega. Alates 2007 aastast on MTA külastanud strateegilise kaubaga tegelevaid ettevõtteid ligi 20 korda – nimelt läheme me firmasse ja suhtleme firma esindajatega, tutvume nende kaubaga, selgitame strateegilise kauba seadusest tulenevaid kohustusi.

Kõikides ettevõtetes, kus oleme käinud, peale külastusi rikkumisi avastatud pole.

7. Kas omal alal järgite ka prioriteete, kui tegelete toime pandud kuritegudega?

Ma ei oska sellele küsimusele vastata, sest ma ei saa aru – kui kuritegu on toime pandud, siis tuleb seda menetleda seaduses ettenähtud korras ning prioriteeti siin ei saa olla. Küll on oluline järgida riskianalüüsi käigus toimepandud kuritegusid, mis võimaldavad joonistada välja kuritegevuse trende, mis on omakorda prioriteediks hilisemal ressursi paigaldamisel tolli/maksukontrolliks.

8. Kas saaksite omalt poolt midagi soovitada, mingeid ettepanekuid, et võidelda maksu- ja tollialaste kuritegudega?

Ühiskonna seaduskuulekuse tõstmine läbi avalike kanalite, vajadusel personaalne tegelemine firmadega – seaduste selgitamine ,tagajärgedega tutvustamine, kui oled seadust rikkunud. Organisatsiooni sees – ametnike koolitamine ja riskianalüüsi tõhustamine avastamiseks ennetavalt rikkujaid.

9. Kui paluksin Teid järjekorda seada prioriteete tollialaste (maksualaste) kuritegude tõkestamiseks, siis mis järjekorras (oma nägemusel) ja milliseid valiksite ja kuidas siis selline järjekord näeks välja?

1. impordil kogusepettused – deklareeritakse vähem ja makstakse maksu vähem, kui kaupa sisse tuuakse;
2. deklareeritakse vale kaubanimetuse all, et ei peaks maksma täiendavaid makse või esitama eriluba;
3. fiktiivne eksport;
4. sigarettide ja alkoholi salakaubavedu.

LISA 7. Intervjuu Uurimisosakonna Põhja I talituse talitusejuhatajaga Jaan Riimaga

1. Mida ise mõtlete sõna prioriteet all ja milleks on seda Teie arvates vaja?

Prioriteet peaks sisuliselt tähendama esmatähtsust. Prioriteetne asi peaks olema järjekorras esimene. Prioriteet – see on kõige tähtsam eesmärk, see, mida oma tegevuses silmas peetakse, mida esmatähtsaks peetakse. Prioriteeti on vaja selleks et sellele keskenduda, et ei tehtaks asju suvaliselt vaid eesmärgipäraselt. MTA-s seatakse prioriteetideks valdkonnad mitte üksikjuhtumite lahendamine. Näiteks käibemaksupettused on prioriteet, eriti praegusel ajal.

2. Kui suures ulatuses prioriteetide seadmine on abinõuks maksu- ja tollialase kuritegevuse tõkestamiseks?

Prioriteetide seadmise ulatus sõltub ressursist. Mida piiratamad on ressursid, seda olulisem on õigete prioriteetide seadmine. Teisest küljest aga seatakse analüüsile tuginedes prioriteetseks kõige probleemsemad valdkonnad, see tähendab amet suunab prioriteetide seadmisega ressursi just sinna, kus probleemid kõige suuremad ja eks samas arvestatakse ka sellega, et ükski valdkond ei tohi päris kõrvale jääda.

3. Kas saaksite kirjeldada kuidas toimub prioriteetide rakendamine praktikas?

Praktikas toimubki sedasi, et suunatakse vajadusel probleemseima valdkonnana tuvastatud valdkonda rohkem ressursse.

4. Kas on veel mingeid võimalusi, et võidelda maksu- ja tollialase kuritegevusega?

Kui me räägime kuritegevusest, siis peame silmas karistusseadustiku järgi kriminaalkorras karistatavaid tegusid. Kuritegevusega võitluseks on seadusandlikult seatud väga selged piirid ning kindlad paragrahvid sätestavad ära millal võib ja mida võib. Kindlasti on valukohti, kus kohendamist vajab seadusandlus. Seni võib-olla vähem tähelepanu saanud valdkond on kuriteo ennetus. Maksumaksjatega vahetum suhtlemine pidev harimine ning teavitustöö võiksid olla märksõnadeks. Mida seaduse- ja maksukuulekam on ühiskond seda keerulisem on kurjategijatel maksupettusi korda saata ning seda vähem on isikuid, kes on valmis seadust rikkuma.

5. Mis Te arvate, kas maksu- ja tollialane kuritegevus on piisavalt reguleeritud erinevate seadustega ja regulatsioonidega?

Maksu- ja tollialane kuritegevus ei ole kindlasti reguleeritud seadustega ja regulatsioonidega. Kuritegevus toimub üldjuhul seadustest mittelähtuvalt. Küll aga saame rääkida kuritegevuse vastu võitlemise reguleeritusest. Nagu eelmise küsimuse juures vihjasin on seadusandluses vajakajäämisi, mis kindlasti tahaks kohendamist. Kuna seadusloome on suhteliselt ajamahukas ja keeruline protsess, siis tihtipeale kuritegelikud skeemid arenevad seadustest ette. Seega vastus on – maksu- ja tollialase kuritegevuse vastu võitlemine ei ole piisavalt hästi reguleeritud.

6. Kas saaksite omal kogemusel rääkida, kuidas maksu- ja tollialast kuritegu avastatakse ja püütakse tulevikus selle arvu vähendada, tõkestada?

Ühelt poolt on taktika saladus, teisalt jälle on kõik reguleeritud seadustega. Põhiseadus, karistusseadus, kriminaalmenetlusseadus jt õigusaktid. Kuritegude avastamise juures väga palju improviseerida ei ole võimalik.

7. Kas omal alal järgite ka prioriteete, kui tegelete toime pandud kuritegevusega, selle olemusega?

Jah.

8. Kui võrrelda maksu- ja tollialast kuritegu, mis Te arvate, kumba neist on võimalik kergelt toime panna ja maksuametnike või tolliametnike petta?

Kuritegusid toime panna on väga lihtne. Selleks tuleb lihtsalt sooritada mõni tegu, mille eest karistusseadus näeb ette kriminaalkaristuse. Kus on kergem vahele jääda? Tõenäosus vahele jääda on suur igal pool.

9. Kumb, kas maksu- või tollialane kuritegu on oma olemuselt keerulisem avastada ja püüda seejärel tõkestada?

Kuritegude avastamise keerukus sõltub: toimepanijast/toime panijatest, toimepanemise viisist, toimepanemise ajast, toimepanemise kohast, asitõendite olemasolust, tunnistajate olemasolust, tõendite kogumise võimalustest jne. Iga kuritegu on kordumatu, iga uurimine on kordumatu. Ei saa öelda et üks on lihtsam avastada kui teine, kõik sõltub asjaoludest. Üldiselt eeldab maksukuriteo tõendamise tänauses kriminaalmenetluses suuremat ressursi.

10. Teie suhtumine maksu- ja tollialase kuritegevusse?

Maksu- ja Tolliameti töötajana ning õiguskouuleka kodanikuna suhtun kuritegevusse taunivalt.

11. Kas saaksite omalt poolt midagi soovitada, mingeid ettepanekuid, et võidelda maksu- ja tollialase kuritegevusega?

Kuritegevuse vastu võitlemise tulemuslikkus sõltub suuresti riigi ja selles elavate inimeste tahtest midagi muuta. Ka poliitiliselt tahtest. Võtmesõnad maksu- ja tollialase kuritegevuse vastase olukorra paranemiseks on õigus- ja maksukuulekus ning ühiskonnas tauniva suhtumise tekkimine, mõistmine, et riigilt varastades varastatakse ju tegelikult iga riigi kodaniku tagant.